

194880

RAZBOIUL EUROPEAN

Cauzele Războiului

După documentele diplomatice din

„CARTEA GALBENĂ“ franceză

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Avertismentele. — PRELIMINĂRILE RĂZBOIULUI. — După atentatul din Sarajevo. — Jocul dublu. — Nota Austriei către Serbia. — Un comunicat amenințător al Germaniei. — Atitudinea Triplei Înțelegeri. — Austria și Germania. — Rezumatul situației în seara zilei de 25 Iulie. — Răspunsul Serbiei. — RUPTURA AUSTRO-SĂRBĂ. — Rusia. — Marea Britanie. — Franța. — Italia. — Germania. — Austro-Ungaria. — Declarația de războiu Austro-Sărbă. — O nouă propunere britanică. — Atitudinea Mării Britanii. — Incercările Germaniei pentru a desface Tripla Înțelegere.

CONFLICTUL GERMANO-RUS ȘI RĂZBOIUL EUROPEAN. — Schimb de telegrame între Wilhelm al II-lea și Țar. — Germania declară războiu Rusiei. — Germania declară războiu Franței. — Neutralitatea Italiei. — Neutralitatea Belgiei. — Declarația Triplei Înțelegeri.

București

„LIBRĂRIA NOUĂ“

Calea Victoriei 78

Cauzele Războiului

După documentele diplomatice din

„CARTEA GALBENĂ“ franceză

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Avertismentele. — PRELIMINĂRILE RĂZBOIULUI. — După atentatul din Șarajevo. — Jocul dublu. — Nota Austriei către Serbia. — Un comunicat amenințător al Germaniei. — Atitudinea Triplei Înțelegeri. — Austria și Germania. — Rezumatul situației în seara zilei de 25 Iulie. — Răspunsul Serbiei. — RUPTURA AUSTRO-SÂRBĂ. — Rusia. — Marea Britanie. — Franța. — Italia. — Germania. — Austro-Ungaria. — Declarația de războiu Austro-Sârbă. — O nouă propunere britanică. — Atitudinea Marei Britanii. — Incercările Germaniei pentru a desface Tripla Înțelegere.

CONFLICTUL GERMANO-RUS ȘI RĂZBOIUL EUROPEAN. — Schimb de telegrame între Wilhelm al II-lea și Țar. — Germania declară războiul Rusiei. — Germania declară războiul Franței. — Neutralitatea Italiei. — Neutralitatea Belgiei. — Declarația Triplei înțelegeri.

București

„LIBRĂRIA NOUĂ“

Calea Victoriei 78

„Le Temps“ publică extrase din Cartea galbenă franceză, pe cari le însoțește de următoarele cuvinte introductive :

Ministerul de externe al Republicei Franceze, publică o culegere de documente cu privire la războiul european.

Cartea galbenă franceză a fost precedată de Cartea albă engleză, Cartea albastră germană, Cartea portocalie rusă și Cartea cenușie belgiană. Dar dacă ea apare cea din urmă, aduce însă, în cele 160 de piese diplomatice, cari umplu cele 216 pagini ale unui mare volum, contribuția cea mai completă din câte au apărut cu privire la responsabilitățile și preliminările războiului.

Citirea acestei culegeri este înlesnită prin întocmirea ei clară și logică, prin împărțirea ei în capitole ce permit urmărirea, pas cu pas, a negocierilor în cari Franța, Anglia și Rusia au sporit eforturile lor pentru a ajunge la o soluție pacinică a crizei, până în momentul când Germania, prin brusca ei declarație de războiu Rusiei, a distrus cele din urme șanse pentru salvarea păcii.

Acest exposeu este precedat de un anumit număr de documente adunate sub titlul de „avertismente“ cari stabilesc progresele succesive ale voinței partidului militar de a face războiu Franței și arată cum curentul războinic a cuprins până și pe Wilhelm al II-lea însuși.

Ca încheiere, Cartea galbenă publică declarațiunea solemnă a Angliei, Franței și Rusiei de a nu semna pacea decât împreună.

Această publicațiune a guvernului francez, față de acele făcute de Anglia, Germania, Rusia și Belgia cari nu îmbrățișează decât perioade scurte, are avantajul de a da o privire de ansamblu asupra tuturor pieselor procesului care va stabili în mod definitiv responsabilitățile germanice în războiul european.

AVERTISMENTELE

Încă din primele luni ale anului 1913, ambasadorul nostru la Berlin, d. Jules Cambon, semnaleză atențiunei guvernului francez campania de comemorare a lui 1813 pe care autoritățile imperiale o conduc și o încurajează pentru a trezi sentimentele patriotice germane și a pregăti opinia publică în vederea jertfelor cerute de proiectele augmentării armatei.

Noua lege militară germană nu era o concepție născută sub stăpânirea unei primejdii ivite dintr'odată, ci era, din potrivă, urmarea fatală a legii votată în 1912, adică cu un an mai înainte.

Și această cea dintâi întărire a armatei se datora nerăbdării numeroaselor și feluritelor cercuri, de a vedea imperiul în situația dominantă netăgăduită, situație care după părerea acestor cercuri, i se cuvine.

Eșecul loviturii dela Agadir care distruse la vecinii noștri nădejdea de a mai relua vreodată de la noi o parte din Maroc, jignise adânc orgoliul german. Nu se putea erta Franței faptul de a fi silit pe împăratul și guvernul imperial să cedeze. Ei nu voiau ca aceasta să se mai repete și erau hotărâți să aibă asupra noastră o superioritate militară care ne-ar sili, la timpul hotărât, să suferim o umilire sau o strivire.

Pentru a justifica nouile înarmări s'a invocat la Berlin pericolul slav, pentru care opinia publică era foarte indiferentă; totuși se aprindea entuziasmul poporului prin celebrarea aniversărilor succesive ale luptei împotriva Franței până ce, în 1914, s'a celebrat cu sgomot centenarul primei intrări a Prusienilor în Paris.

Un raport german oficial și secret, asupra căruia ministrul nostru de războiu primise o comunicare din isvor sigur, în Martie 1913, stăruia asupra necesității de a pregăti războiul fără a trezi neîncrederea ei, aducând în așa fel lucrurile, ca sub greutatea înarmărilor ruinătoare și a unei situațiuni politice încordate, opinia publică germană să considere «o deslănțuire, ca o ușurare» după care ar urma mai multe decenii de prosperare ca și după 1870.

S'au studiat mijloacele de a provoca răscoale în Egipt, Tunis, Alger, Maroc și s'a pus principiul că „statele cele mici ar trebui să fie constrânse să urmeze Germania, sau de nu, să fie subjugate”. S'a avut în vedere mai ales Belgia și Olanda, arătate chiar cu numele lor. La sfârșit acest document prescria „un ultimatum cu termen scurt după care să urmeze imediat invazia”. Acest ultimatum, zicea raportul, «va îngădui să justifice în mod suficient acțiunea noastră din punct de vedere al dreptului ginților».

Pentru a ajunge la țel, adică pentru a stabili dominațiunea germană în lumea întreagă, era necesar de a strânge forțe suficiente. Iată pentru ce trebuia realizat înaintea verei din 1914, noul program militar, al cărui cel dintâi rezultat ar fi să îngăduie germanilor de a-și aminti că, comitatul Burgundiei și o bună parte din Lorena sunt încă în mâinile Francilor, și că mii de frați germani din provinciile baltice gem sub jugul slav.

Prin Mai 1913, când, în momentul tensiunii Albaneze, Germania făcù pregătirile de războiu semnalate de ambasadorul nostru la Berlin, d. Jules Cambon raportează niște cuvinte pronunțate de către generalul de Moltke, șeful statului major general, într'un cerc german : «trebuie lăsate la o parte ideile vechi ale responsabilității agresorului» și adăoga : «Trebuie să apucăm înaintea principalului nostru adversar și de îndată ce vor fi 9 din 10 șanse de războiu, noi trebuie să'l începem fără a mai aștepta, pentru a sdrobi în chip brutal orice rezistență».

Șase luni mai târziu, la 22 Noembrie 1913, d-l Cambon scria d-lui Pichon : «Dușmănia împotriva noastră se accentuează și împăratul a încetat să mai fie partizanul păcii». Ambasadorul nostru fusese înștiințat că regele Belgiei avusese aceeași impresie după o conversație avută cu împăratul Wilhelm în prezența șefului statului major general, de Moltke. «Se poate, adăoga d-l Cambon, vorbind de Wilhel mal II-lea, ca acesta să fie întrucit-va gelos de popularitatea fiului său care lingusește pasiunile pangermaniste și să nu găsească situația

imperiului potrivită cu puterea sa. Se mai poate iarăși ca răspunsul Franței la ultima augmentare a armatei germane a cărei țintă era să stabilească netăgăduit superioritatea germană, să fie și el unul din cauzele acestor amărăciuni, căci ori ce s'ar spune, ei simt că mai departe nu pot merge». D-l Cambon rezumă părerile sale în acești termeni: «Împăratul se obicinuește cu o ordine de idei de cari avea groază mai înainte și, împrumutând dela dânsul o expresie care îi place s'o repete mereu, voi spune că, «trebuie să veghiăm ca praful nostru de pușcă să fie uscat».

Lovitura de trăsnet a morții arhiducelui moștenitor al Austriei (28 Iunie 1914) și remiterea notei austriace guvernului sârb (23 Iulie 1914) s'au produs tocmai în momentul când împăratul s'a lăsat mai mult a fi stăpânit de impaciența militară și când partizanii războiului se organizau și găseau un sprijin puternic față de masele pașnice din instinct, dar cari, atunci când sunt excitate, «pornesc ca un singur om», după mărturisirea însăși a socialistului Bernstein.

Preliminările războiului

După atentatul din Sarajevo

Patru zile după asasinarea, la Bosna-Serai, a arhiducelui Francisc-Ferdinand și a soției sale, adică la 2 Iulie, d. Dumaine, ambasadorul Franței la Viena, telegraful d-lui Viviani, președintele consiliului și ministrul afacerilor streine :

«Crima din Sarajevo trezește cele mai vii rancune în cercurile militare austriace și la toți cari nu se pot resemna să lase Serbia a-și păstra în Balcani rangul pe care l'a cucerit.

«Anchete asupra originelor atentatului pe care cei de aici ar voi s'o pretindă guvernului din Belgrad în condițiuni intolerabile pentru demnitatea lui, ar putea aduce, în urma unui refuz, un motiv care ar permite la procedarea unei execuții militare». (Cartea galbenă No. 8).

În acelaș timp, presa austro-ungară, susținută de ziarele germane începu, împotriva Serbiei o campanie a cărei violență furioasă nu cruța nici chiar pe Rusia. Aceste atacuri împotriva imperiului slav au fost punctul de plecare al unei conversațiuni dintre d. Sazonow și însărcinatul de afaceri al Austro-Ungariei, de care prilej, acesta profită pentru a lăsa să se întrevadă proiectele guvernului său.

D. Paléologue a făcut cunoscut aceasta d-lui Viviani la 6 Iulie, prin telegrama următoare trimisă din Petersburg :

«În cursul unei convorbiri pe care a avut-o cu însărcinatul de afaceri al Austro-Ungariei, d-l Sazonow a semnalat în mod amical, acestui diplomat iritațiile îngrijitoare pe cari atacurile presei austriace împotriva Serbiei, riscă să le producă în țara sa.

Contele Czernin lăsând a înțelege că guvernul austro-

ungar ar fi poate obligat să caute instigatorii atentatului din Bosnia-Serai pe teritoriul sârb, d. Sazonow îl întrerupse scurt :

«Nici o altă țară, n'a avut să îndure ca a noastră, atâtea atentate pregătite pe teritoriu străin. Pretins-am noi vre-o dată să întrebuițăm în contra vreunei țări procedeele cu cari ziarele d-v. amenință Serbia? Nu apucați pe această cale! Fie ca acest avertisment să nu fie zadarnic !... (Cartea galbenă No. 10).

Primul jalon fiind pus, se produse o acalmie. Diplomația austriacă e cuprinsă de rezerve, ziarele coboară tonul. Consulul nostru la Budapesta, d. D. Apchier le Mangin, notează această ciudată schimbare de atitudine în următoarea telegramă :

Budapesta, 11 Iulie 1914

«Interpelat la Cameră asupra situației în chestia austro-sârbă, d. Tisza a declarat că trebuie, înainte de toate, așteptat rezultatul anchetei judiciare despre care însă pentru moment, a refuzat să dea vre o lămurire. Și Camera l'a aprobat. S'a arătat tot așa de indiscret și în privința hotărârilor luate în faimoasa reuniune a miniștrilor la Viena și n'a lăsat a se ghici dacă se va da urmare proiectului de a face demersuri la Belgrad, despre care ziarele din toată lumea au vorbit atâta. Camera, încă odată, s'a înclinat.

«În ce privește acest demers, se pare că există un cuvânt de ordine pentru a atenua importanța lui : furia ungurească pare că s'a evaporat și presa în unanimitate, desconsiliază acuma dela acel pas care ar putea fi primejdios.

«Ziarele oficioase mai ales, ar vrea să înlocuiască cuvântul „demers“, în aparență amenințător, cu un termen care le pare mai amical și mai politicos : „pourparlers“. Astfel, în mod oficial, și pentru moment, totul este pentru pace.

„Totul este pentru pace în ziare. Dar grosul publicului de aici crede în război și se teme. De altă parte, persoane în cari am motive să am încredere, mi-au afirmat că în fiecare zi tunuri și munițiuni sunt îndreptate spre frontieră. Adevărat sau nu, acest sgomot mi-a fost raportat din diferite părți cu amănunte concordante ; el arată, cel puțin, cari sunt preocupările generale. Guvernul, fie că vrea în mod sincer pacea, fie că pregătește o lovitură, în acest moment face tot ce-i stă cu putință pentru a potoli aceste temeri. Iată pentru ce tonul ziarelor guvernamentale a scăzut cu o notă, apoi cu două, pentru a fi în momentul acesta aproape optimist. Optimismul acesta de comandă este astăzi fără ecou, nervozi-

tatea Bursei, barometru ce nu trebuie neglijat, e o dovadă sigură despre aceasta ; valorile, fără excepție, au scăzut la cursuri necrezut de joase ; renta ungară de 4% a cotat eri 79.95, curs care n'a fost nici odată notat, dela prima emisiune“.

(Cartea galbenă No. 11).

Acest calm de suprafață fu de scurtă durată. Ziarele re-luară atâțările împotriva Serbiei și «Neue Freie Presse» cerea «în numele umanității», exterminarea «blestematei rase sârbe». Se spune că Franța e desorganizată și incapabilă să se apere. Se proclamă că Rusia nu se va mișca, cum nu s'a mișcat nici în timpul anexiunii Bosniei și Herțegovinei.

Iată cum d-l Dumaine, ambasadorul nostru la Viena, descrie această stare de spirit, în o telegramă adresată ministrului nostru de externe :

Viena 15 Iulie 1914

„Anumite organe ale presei vieneze discută organizația Franței și a Rusiei, înfățișând aceste două țări ca, nefiind în stare să'și spună cuvântul lor în afacerile europene.

„Lucrul acesta ar asigura monarhiei dualiste, susținută de Germania, înlesniri apreciabile pentru a supune Serbia regimului la care i-ar place s'o supună. «Militaerische Rundschau» o mărturisește fără înconjur :

„Clipa de față ne este încă favorabilă. Dacă nu ne hotărâm pentru războiul acum, acela pe care va trebui să-l facem peste doi sau trei ani cel mult, se va angaja în niște împrejurări mult mai puțin prielnice. Astăzi inițiativa ne aparține nouă. Rusia nu e gata, factorii morali și buna dreptate sunt cu noi, tot așa și forța. De oarece va trebui într'o zi să primim lupta, s'o provăcăm imediat. Prestigiul nostru, situația noastră de mare putere, onoarea noastră sunt în joc : mai mult încă, căci, precum se pare, va fi în joc existența noastră, e vorba de a fi sau de a nu fi, ceea ce în realitate prezintă astăzi problema cea mare“.

Intrecându-se pe sine însăși, «Neue Freie Presse» de astăzi reproșează d-lui Tisza, moderația celui de al doilea discurs al său în care zis : «Legăturile noastre cu Serbia ar avea totuși nevoie să fie clarificate». Aceste cuvinte provoacă indignarea ziarului pomenit. Pentru «N. F. P.» liniștea, siguranța, nu pot rezulta decât dintr'un război la cuțite împotriva panserbismului și cere, în numele umanității, exterminarea blestematei rase sârbe (Cartea galbenă No. 12).

Jocul dublu

Dar, acestei agitații din presă, agitație întreținută pe sub mână în scopul de a surexcita opinia publică, corespundea, în cercurile oficiale, o tăcere absolută. Această tăcere era menită, de sigur, să înșele puterile Triplei-Înțelegeri, lăsându-le iluzii asupra rezultatului sforțărilor întreprinse de către ele pentru a potoli conflictul cu Serbia.

Sub acest calm aparent, ei se pregăteau să împingă lucrurile la extrem.

În telegrama adresată de către d. de Bunsen, ambasadorul Marelui Britanii, către Sir Edward Grey, la 1 Septembrie și în care se rezumă ultima fază a misiunii sale la Viena, atitudinea misterioasă a Austriei, în timp ce pregătea ultimatul către Serbia, este descrisă în modul următor, după o telegramă publicată de Cartea albastră engleză (no. 161) :

«La Ballplatz o perioadă de tăcere absolută a precedat remiterea notei austriace Serbiei (23 Iulie 1914). Afară de d. Tschirschky, care trebuia să fi fost în curent cu caracterul, dacă nu chiar cu cuprinsul acelei note, nici unuia din colegii mei nu i-a fost îngăduit să pătrundă această taină.

La 22 și 23 Iulie, dl. Dumaine, ambasadorul Franței avu lungi întrevederi cu baronul Macchio, unul din cei doi subsecretari de Stat la Afacerile străine. Acesta făcu pe ambasador să creadă că avertismentele pe care eră însărcinat să le dea guvernului Austro-Ungar, au produs efect și că nota care se redactă nu va conține nimic pe care un Stat care ține să-și păstreze amorul său propriu, să nu poată primi fără cea mai mică ezitare.

«La cea de a doua întrevedere, nici n'a fost măcar avertizat că nota e pe punctul de a fi remisă la Belgrad și că va fi publicată a doua zi la Viena. Într'adevăr, contele Forgach, celalalt din cei doi subsecretari de Stat, avu bunătatea, în ziua aceea chiar, să-mi confieze adevăratul caracter al notei și faptul că e remisă în clipa chiar când vorbea.

«Ambasadorul Rusiei eră atât de departe de a-și da seama de cele ce se pregăteau, încât a părăsit Viena la 20 Iulie pentru un concediu de 15 zile. Lipseă abia de câteva zile, când evenimentele îl siliră să se întoarcă. S'ar fi putut presupune că, în timpul acestei perioade critice, contele Berchtold să fi crezut cu cale să încredințeze unele taine ducelui d'Avarna, ambasadorul Italiei, aliata Austriei, și care trebuia să fie foarte atinsă de noile complicațiuni în Balcani.

«De fapt însă, Excelența sa era lăsată în cea mai com-

pleastă ignoranță. Cât despre mine, contele Berchtold nu mi-a dat nimic a înțelege despre furtuna iminentă; despre cele ce se vor întâmpla le-am aflat din sursă particulară la 15 Iulie. A doua zi v'am și telegrafiat.»

În timpul acesta guvernele din Viena și Berlin nu rămăneau în nelucrare.

Un raport consular transmis din Viena și datat din 20 Iulie, informă pe d. Bienvenu-Martin (care, dela plecarea în Rusia a președintelui Republicii și a președintelui consiliului și ministru de externe, d. Viviani, luase interimatul la Quai d'Orsay), că guvernul francez greșește dacă se încrede în spusele optimiștilor, și că se va cere mult dela Serbia.

Acelaș document adaogă, după informații sigure: «Ceeace pare cert, e că se caută a procură refuzul Serbiei», și conchise:

«Există aici, la Viena, ca și la Berlin, un clan care acceptă ideia conflictului cu dimensiuni generalizate, cu alte cuvinte, conflagrația. *Ideia conducătoare, este, probabil, că ar trebui pornit mai înainte ca Rusia să fi terminat marele ei perfecționări în armată și căile ei ferate, mai înainte ca Franța să fi pus la punct organizația ei militară.* Dar aici, nu există nici un acord în sferele înalte: din partea contelui Berchtold și a diplomaților, dorința e cel mult o *operație localizată* în contra Serbiei. Dar totuși, *de trebuiri socotite ca posibil, totul.* Se semnaleză un fapt ciudat: în genere, Agenția telegrafică oficială, în rezumatele și revista pe care o face presei străine nu se ocupă de cât de ziarele oficioase și de organele cele mai importante.

„Pe celelalte nici odată nu le citează și nici nu le pomenește. E o regulă și o tradiție. Or, de vre-o 10 zile Agenția oficială zilnic furnizează presei Austro-Ungare o revistă completă a tuturor ziarelor sârbe, făcând loc larg celor mai obscure, mai mici și mai neînsemnate ziare cari, prin însuși acest fapt, au un limbaj mai liber, mai îndrăsneț, mai agresiv și adesea mai injurios. Procederea aceasta a Agenției oficiale, urmărește, fără îndoială, să excite opinia publică și să creieze un curent favorabil războiului. Faptul e semnificativ“ (Cartea galbenă no. 14).

La Berlin, unde reprezentantul Serbiei declarase că guvernul său e gata să acorde Austriei concursul judiciar în ancheta motivată prin atentatul din Sarajevo, cu condiția să nu se aducă nici o atingere prestigiului Serbiei, se făceau că habar n'aveau de nota pe care o pregăteă Austria. D-l de Jagow asigură, la 21 Iulie, adică două zile înainte de transmiterea ei la Belgrad, că nu cunoaște de loc conținutul acestei note,

ceea ce'i atrase chiar această observație din partea ambasadorului nostru : «Declarația Dv. mă surprinde, căci ea nu pare de loc a fi în conformitate cu ceea ce împrejurările ne-ar face să credem».

Dar Bursa din Berlin arăta o extremă slăbiciune și d. Dumaine, ambasadorul nostru la Viena, trimise, în ziua de 22 Iulie, următoarea telegramă la Paris : «Di de Tchirschky se arată partizanul rezoluțiunilor violente, lăsând totuși a se înțelege că cancelaria imperială nu ar fi în întregime de aceeaș părere cu dânsul asupra acestui punct».

Cu toate acestea guvernul francez promise încă din ajun, adică dela 21, din partea d-lui Cambon confirmarea despre activitatea și pregătirile militare din Germania. Ambasadorul nostru telegrafiază din Berlin :

„Am fost asigurat (21 Iulie) că chiar de pe acum, înștiințările preliminare de mobilizare menită să pună Germania într'un fel de «garde à vous» în timpul epocilor de tensiune, au fost adresate aci claselor cari trebuie să le primească în ast-fel de cazuri. E o măsură la cari germanii, date fiind obiceiurile lor, pot recurge fără a se expune indiscrețiunilor și fără a emoționa populația. Ea nu are un caracter senzațional și nu e forțamente urmată de o mobilizare efectivă, cum am mai spus-o, totuși nu e mai puțin semnificativă». (Cartea galbenă No. 15).

Jocul dublu continua mai departe. Cu 24 de ore înaintea remiterii notei, Conte Tisza asigură în parlamentul ungar, că nu e nici un motiv să se creadă că evenimente grave ar fi inevitabile sau măcar probabile.

Și ministrul afacerilor străine, austriac, făcea declarații atât de asigurătoare ambasadorului Rusiei, că acesta plecă în concediu. Dar în acelaș timp ambasadorul Germaniei la Londra, prințul Lichnowsky, încredință lui Sir Edward Grey, «că la Berlin se așteaptă la un demers al guvernului Austro Ungar, pe lângă guvernul sârb și că guvernul german încearcă să oprească și să modereze cabinetul din Viena, dar că, până în prezent, el nu a reușit și că e neliniștit în privința urmărilor unui astfel de demers. Impresia la Londra era rea. În acelaș timp d. Cambon, ambasadorul nostru informă la 22 Iulie, guvernul francez că temerile lui Sir Edward Grey sunt împărtășite de ambasadorul Italiei și de ministrul Serbiei.

Sir Edward Grey rugă în aceeaș zi pe contele Mensdorf, ambasadorul Austriei să îndemne guvernul său la moderație. A doua zi, la 23 Iulie, în momentul când ultimatul eră remis la Belgrad, la Ballplatz se spunea mereu ambasadoru-

lui nostru din Viena că «tonul și cererile cari vor fi formulate în nota Austriacă îngăduie să sperăm într'o deslegare pașnică».

Or, acest document cuprindea, nu numai condițiunile cele mai umiltoare ce s'au impus vreodată unui guvern, dar încă nu i s'a dat acestuia, decât un termen de 48 de ore pentru a le primi.

Nota Austriei către Serbia

Joi, în 23 Iulie, la ora 6 seara, acest ultimatum a fost remis la Belgrad d-lui Paciu, ministru de finanțe, în lipsa d lui Pasici. Președintele consiliului și ministru de externe al Serbiei, precum și ceilalți miniștri erau plecați în turneu electoral.

Remițând această notă, ministrul Austro-Ungariei adaogă că în cazul când nota nu va fi integral acceptată până în 48 de ore, are ordinul să părăsească Belgradul cu întreg personalul legației.

Când d. Paciu comunică conținutul acestui ultimatum d-lui Strandtman, însărcinatul de afaceri al Rusiei, îi declară că solicită ajutorul Rusiei, de oarece ultimatumul conține cereri pe care nici un guvern sârb nu le ar putea accepta.

Nota Austro-Ungară nu cuprindea numai o serie de învinuiri împotriva guvernului sârb, învinuiri ce erau cu neputință de verificat în scurtul interval de 48 de ore, dar mai cerea din partea Serbiei, o serie de măsuri, pe cari va trebui să le ia fără discuție, măsuri cari atingeau demnitatea și suveranitatea regatului.

Insuși tonul acestui ultimatum constituia o ofensă adusă Serbiei. Redactarea notei fusese, desigur, concepută pentru a face orice aranjament cu neputință, fără umilirea complectă a Serbiei.

Prințul Alexandru, regentul Serbiei, adresându-se Țarului la 14 Iulie, pentru a-l ruga să se intereseze de soarta Serbiei, se exprima cu privire la acea notă, în termenii următori :

«Conștientă de datoriile ei internaționale, Serbia, din primele zile ale acelei oribile crime, a declarat că o condamnă și că e gata să înceapă o anchetă pe teritoriul ei, dacă în cursul procesului instruit de către autoritățile austro-ungare, se va dovedi complicitatea vre unui supus sârb.

«Totuși, cererile conținute în nota austro ungară sunt umi-

litoare pentru Serbia și incompatibile cu demnitatea ei ca Stat independent. Așa, ni se cere pe un ton peremptoriu o declarație a guvernului, publicată în *Monitorul Oficial* și un ordin de zi al suveranului către armată, prin care să înăbușim spiritul ostil împotriva Austriei și să ne facem nouă înși-ne dojeni de o slăbiciune criminală, pentru uneltirile noastre perfide.

«Ni se mai impune apoi să admitem funcționari austro-ungari în Serbia pentru a participa, împreună cu ai noștri, la facerea instrucțiunii și pentru a supraveghea la executarea celorlalte condițiuni arătate în notă. Ni s'a dat un termen de 48 de ore pentru a accepta totul, în caz contrar, legațiunea Austro-Ungară va părăsi Belgradul.

«Suntem gata să primim acele condițiuni cari vor fi compatibile cu situația unui Stat independent, precum și pe acele la care ne va sfătui M. V. Toate persoanele cari vor fi dovedite că au luat parte la atentat vor fi aspru pedepsite de noi.

«Totuși unele cereri ale Austro-Ungariei nu vor putea fi îndeplinite fără anumite schimbări în legislația noastră, lucru care cere timp. Ni se dă un termen prea scurt.

«S'ar putea ca, după expirarea termenului, să fim atacați de armata austro-ungară care se concentrează la frontiera noastră. Ne e imposibil să ne apărăm și rugăm pe M. V. de a ne da ajutorul Său, cât mai curând cu putință». (Cartea portocalie rusă No. 6).

Guvernele Triplei Înțelegeri n'au fost informate de «lovitura» austro-ungară, decât Vineri, la 10 ore dimineața. Și când contele Szecezen sosi, la 10 și jum. dimineața la Quai d'Orsay, pentru a comunica ultimatul, d. Bienvenu-Martin trimisese tocmai d-lui Dumaine, la Viena, o telegramă ad-lui Viviani datată din Revel 24 Iulie, ora 1 dimineața prin care, în urma unei convorbiri cu d. Sazonow, președintele consiliului și ministrul de externe, însărcina pe ministrul din Quai d'Orsay, să roage pe ambasadorul nostru la Viena să dea contelui Berchtold într'o conversație amicală, sfaturi de moderație pentru a-l face să înțeleagă «cât de rău inspirată ar fi o intervenție la Belgrad în care s'ar putea vedea o amenințare din partea cabinetului din Viena».

D-l Viviani a fost informat de remiterea notei prin următoarea telegramă pe care d. Bienvenu-Martin i-o trimise pe bordul vaporului *France*, telegramă transmisă în acelaș timp și la Londra, Berlin, Viena, Saint-Petersburg, Roma și Belgrad :

„Paris, 24 Iulie 1914

«Am onoarea să vă informez că nota austriacă, remisă la Belgrad joi seara, mi-a fost lăsată în copie azi dimineață, de către ambasadorul Austro-Ungariei. Conte Szecezen mi-a făcut cunoscut că guvernul Austro-Ungar va aștepta răspunsul guvernului sârb până Sâmbătă, 25 Iulie, ora 6 seara.

«Nota se sprijină pe angajamentul luat de către Serbia, la 31 Martie 1909, de a recunoaște anexarea Bosniei Herzegovinei și reproșează guvernului sârb că a tolerat o propagandă antiaustriacă, la care au luat parte funcționarii, armata, presa, propagandă amenințătoare pentru siguranța și integritatea Austriei și ale cărei pericole s'au dovedit prin crima dela 26 Iunie, urzită la Belgrad, după constatările instrucției.

Guvernul austriac se declară obligat să pună capăt unei propagande care constituie o primejdie permanentă pentru liniștea ei și de a cere de la guvernul sârb o enunțare oficială despre voința ei de a condamna și reprima și prin publicarea în *Jurnalul oficial* din 26 a unei declarațiuni în termenii indicați.

De asemenea această declarație va fi adusă la cunoștință prin un ordin de zi al regelui către armata sârbă.

Afară de asta, guvernul sârb se va angaja să suprimă publicațiunile, să disolve societățile, să revoace pe ofițerii și funcționarii ale căror nume îi vor fi comunicate de către guvernul austriac, să accepte colaborarea funcționarilor austriaci pentru suprimarea acțiunii subversive semnalate, precum și pentru ancheta asupra atentatului din Sarajevo și în sfârșit, să procedeze la arestarea imediată a unui ofițer și a unui funcționar sârb, amestecați în acest atentat.

„La memorandumul austriac se află anexat o notă care rezumă constatările instrucției în crima dela Sarajevo, afirmând că această crimă a fost urzită la Belgrad, că bombe e au fost procurate asasinilor, bombe provenite de la un depozit al armatei sârbe, în sfârșit că asasinii au fost exercitați și ajutați de ofițeri și funcționari sârbi.

«Contele Szecezen, făcând, imediat după această comunicare, o vizită directorului politic, l'a informat, fără nici un comentariu, despre remiterea notei. D-l Berthelot n'a putut de cât să semnaleze după indicațiile mele, ambasadorului Austro-Ungariei, impresia de neliniște produsă de informațiunile arătate în dimineața acelei zile asupra conținutului notei austriace și sentimentul penibil pe care-l va produce în opinia franceză momentul ales pentru un demers atât de imperativ și cu un

termen atât de scurt, adică momentul când președintele consiliului și ministrul de externe al Republicii, părăsiră Petersburgul și se găseau pe mare, prin urmare în neputință de a exercita, de acord cu celelalte puteri cari nu erau direct interesate, o acțiune de liniștire atât de mult dorită, între Serbia și Austria, în interesul păcii generale.

„Ministrul Serbiei nu are încă nici o știre despre intențiunile guvernului său.

„Ambasadorul Germaniei a cerut să fie primit de mine azi după prânz la ora 5.

Înțeleala și exagerarea cererilor austriace, precum și termenul care expira a doua zi, la ora 6 seara, au fost blamate la Londra de către sir Edward Grey, care găsea foarte regretabil că s'a stăruit la Viena pentru o limită de timp și pentru o limită atât de scurtă, lucru care complică în mod grav schimburile de vedere între puterile doritoare de a menține pacea Europei. Emoțiunea nu eră mai puțin mare la Roma unde lumea eră tot așa de surprinsă ca și la Paris și la Londra.

Această neliniște s'a mai accentuat încă atunci când presa germană a agravat situația prin tonul ei rășboinic și agresiv față de Rusia.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Un comunicat amenințător al Germaniei

La Paris, ambasadorul Germaniei, d-l de Schoen, veni să declare ministrului nostru de externe că: guvernul german consideră conflictul actual ca o afacere ce trebuie regulată exclusiv între Austria și Serbia și că puterile au cel mai serios interes să o restrângă la aceste două părți interesate. Într-o telegramă adresată în ziua de 29 Iulie la Stockholm, pentru a fi remisă d-lui Viviani care trebuia să se oprească în capitala Norvegiei, cu președintele Republicii, la întoarcerea lor din Rusia, d. Bienvenu-Martin face cunoscut nota pe care i-o citise ambasadorul Germaniei. Iată această telegramă:

«D. Schoen a venit să-mi citească, fără a vrea să-mi lase o copie, dar după cererea mea citindu-o de două ori, o notă a guvernului său. Această notă se exprimă aproape textual în modul următor:

„Declarațiile ziarelor austro-ungare cu privire la împrejurările în care a avut loc atentatul asupra persoanei moștenitorului tronului Austro-Ungar, și a soției sale, desvăluie lămurit scopul pe care propaganda pansârbească și l-a propus și mijloacele de care s'a servit pentru atingerea acestui scop. Din faptele

acum cunoscute, nu mai rămâne nici o îndoială că trebuie căutat la Belgrad centrul de acțiune al agitațiilor cari urmăreau să rupă dela Austro-Ungaria provinciile slave dela sud pentru a le reuni regatului sârb și că la Belgrad s'a dezvoltat activitatea ei de convență cu membrii guvernului și ai armatei.

„Unețirile sârbilor datează de mulți ani. Șovinismul pansârbesc s'a manifestat cu deosebire în timpul crizei balcanice.

„Dacă provocările de atunci ale Serbiei la adresa Austro-Ungariei n'au produs un conflict, aceasta se datorește stăpânirii de sine și moderației guvernului austro-ungar, precum și intervenției energice a puterilor.

«Făgăduiala dată atunci de către guvernul sârb că va adopta o atitudine ireproșabilă, n'a fost ținută. Sub ochii, sau cel puțin cu toleranță tacită a Serbiei oficiale, propaganda panserbească a continuat întretimp să crească în întindere și intensitate. Tot pe socoteala ei trebuie pusă și această ultimă nelegiuire a cărei urzeală trebuie căutată la Belgrad.

«E în afară de orice îndoială, că n'ar fi compatibil nici cu demnitatea, nici cu spiritul de conservare al monarhiei austro-ungare de a mai rămâne multă vreme în neactivitate față cu agitațiile din partea aceasta a frontierei sale și cari constituie o amenințare perpetuă pentru siguranța și integritatea teritoriilor sale. Față de această stare de lucruri, conduita, precum și revendicările guvernului austro-ungar cată să fie socotite ca îndreptățite. Totuși, atitudinea pe care opinia publică și guvernul din Serbia a adoptat-o în ultimul timp, nu exclude teama că guvernul sârb va refuza să se învoiască la aceste reclamațiuni și că se va lăsa chiar târâtă în o atitudine provocatoare față de Austro-Ungaria. Dacă aceasta nu vrea să renunțe definitiv la rangul ei de mare putere, nu va mai rămâne guvernului austro-ungar alta de făcut, decât să continue revendicările sale pe lângă guvernul sârb, exercitând o puternică presiune, și la trebuință, să ia măsuri militare.

Ambasadorul Germaniei mi-a atras cu deosebire atențiunea asupra celor două din urmă paragrafe din nota sa, arătând cu insistență, mai înainte de citirea ei, că aici stă punctul capital. Am notat întocmai textul care e cel următor :

„Guvernul german socoate că chestiunea actuală este o afacere de regulat exclusiv între Austro-Ungaria și Serbia și că puterile au cel mai serios interes să o restrângă la cele două părți interesate.

„Guvernul german dorește cu ardoare ca conflictul să fie

localizat, orice intervenție a vre-unei alte puteri, trebuind să provoace, prin jocul firesc al alianțelor, urmări incalculabile“.

„Am răspuns ambasadorului Germaniei că, pe cât de legitim pare ca să se ceară pedepsirea tuturor complicilor atentatului din Sarajevo, pe atât, din potrivă, pare greu să se ceară măsuri inacceptabile pentru demnitatea și suveranitatea Serbiei: guvernul sârb, chiar dacă ar vrea să se supună, ar risca să fie răsturnat de o revoluție.

„De asemenea am atras atenția d-lui de Schoen că nota d-sale nu coprinde de cât două ipoteze: sau un refuz, pur și simplu, sau o atitudine provocatoare din partea Serbiei. O a treia ipoteză (care ar înlesni o înțelegere) ar trebui în orice caz prevăzută, aceea a acceptării notei de către Serbia care ar consimți să dea imediat toate satisfacțiile pentru pedepsirea complicilor și toate garanțiile pentru represiunea propagandei anti-austriace, compatibile cu suveranitatea și demnitatea sa.

«Am mai adaogat că, dacă satisfacțiile cerute de Austria ar fi admise în această limită, s'ar putea examina modalitatea aplicațiunii lor. Dacă Serbia va da probe evidente de bună voință, e greu de înțeles cum Austria ar putea refuza să primească conversațiunile.

«Poate că n'ar trebui să se îngreueze prea mult, pentru celelalte puteri cari nu ar putea să se dezintereseze nici moralmente, nici materialmente de Serbia, o atitudine conformă cu dorința exprimată de Germania de a localiza conflictul.

«D. de Schoen a recunoscut valoarea acestor observații și a declarat în mod vag, că nădejdea rămâne încă posibilă. Întrebându-l dacă trebuie atribuit notei austriace caracterul unei simple somațiuni care ar îngădui o discuție sau, acel al unui ultimatum, el a răspuns că nu are sentimente personale“.

Această comunicare a fost făcută abia adoua zi la Londra și la St. Petersburg.

De partea sa, d. de Jagow, secretar de Stat la oficiul imperial al afacerilor externe, declară, la 24 Iulie d-lui Cambon, ambasadorul Republicii la Berlin că, «nota e energică, dar că o aprobă».

Iată partea esențială a telegrammei pe care d. Jules Cambon o adresează în aceeași zi d-lui Bienvenu-Martin, cu privire la această convorbire avută cu d-l de Jagow.

„Am continuat spunându-i, că de oarece n'am primit încă nici o instrucțiune, n'aș vrea să schimb cu d-sa decât păreri cu totul personale. L'am întrebat atunci dacă într'adevăr

cabinetul din Berlin nu știa nimic de pretențiile Austriei înainte de remiterea lor la Belgrad și afirmându-mi aceasta, i-am arătat uimirea mea de a vedea guvernul din Berlin angajându-se în susținerea unor pretenții de a căror limită și importanță nu avea nici o cunoștință.

Dacă îngădui această observație, mă întrerupse d-l de Jagow, este fiindcă convorbirea noastră e numai personală.

— Firește, i-am răspuns, dar dacă Petru I se umilește, Serbia va fi probabil cuprinsă de turburări interne, lucru care ar aduce noi eventualități și vă dați seama unde veți putea fi târâți de Viena? Am mai adăugat că limbajul ziarelor germane nu e limbajul unor oameni indiferenți și streini de afacerea, ci anunță un sprijin activ. În sfârșit am observat că termenul scurt acordat Serbiei ar impresiona în mod neplăcut Europa.

„Dl de Jagow îmi răspunse că se aștepta la „puțină emoție“ din partea amicilor Serbiei, dar că speră că acești amici îi vor da sfaturi bune.

— «Nu mă îndoiesc, zisei atunci, că Rusia face în acest moment sforțări pe lângă cabinetul din Belgrad pentru a-l îndemna la concesii acceptabile, dar ceace se cere dela unul pentru ce nu s'ar cere și dela celălalt? Și dacă e de așteptat ca sfaturi să fie date la Belgrad, nu e oare legitim să se aștepte ca sfaturi să fie date și la Viena?»

„Secretarul de Stat răspunse că aceasta ar atârna de împrejurări, dar revenind asupra celor spuse repeta din nou că afacerea ar trebui localizată. M'a întrebat dacă într'adevăr, eu găsesc situația gravă.

— „Bine înțeles, răspunsei, căci, dacă ceace se petrece a fost cugetat, nu înțeleg să se taie punțile în urmă.

„Totul arată că Germania e dispusă să sprijine într'un chip deosebit de energic atitudinea Austriei. Slăbiciunea manifestată de câțiva ani de către aliata Austro-Ungaria începe să scadă încrederea în ea. Ea fu socotită ca o povară grea de târât. Procesele nenorocite, ca afacerea Ag. am și afacerea Frieajung, făcea poliția ei odioasă și ridiculă. Nu i se cerea decât să fie puternică, dar nu e nici o nemulțumire dacă e brutală.

„Un articol apărut în *Lokal Anzeiger* din astă-seară arată și la cancelaria germană o stare de spirit de care noi, la Paris, firește că nu vom ține seama; vreau să vorbesc de sentimentul solidarității monarhice. Sunt convins că acest punct de vedere trebuie să cântărească foarte mult în aprecierea atitudinii împăratului Wilhelm, a cărui fire impresio-

nabilă, a trebuit să fie senzibilă față de asasinatul unui prinț pe care îl primise cu câteva zile mai înainte.

„Nu mai puțin izbitor este de a vedea grija cu care d. de Jagow și toți funcționarii de sub ordinele sale țin a spune la toată lumea că habar nu aveau despre importanța notei remise Serbiei“.

La 24 Iulie, d. Paul Cambon telegrefia din Londra, că împărțise temerile sale colegului său din Rusia, contelui Benckendorf, care'i exprimase și dânsul teama unei surprinderi din partea Germaniei, căci nu ar putea admite ca Austria să fi trimis ultimatul ei fără un acord prealabil cu Berlinul. Conte Benckendorf adaugă că, cu vre-o lună înainte, prințul Lichnowsky, ambasadorul Germaniei la Londra 'i exprimase vederi pesimiste în ce privesc raporturile dintre Petersburg și Berlin. De asemenea, la Foreign-Office, uimise mult noua atitudine a prințului Lichnowski, dela întoarcerea sa, și se credea că, dacă Germania ar fi voit-o, ea ar fi putut să împiedice remiterea ultimatului.

Atitudinea Triplei-Înțelegeri

Franța.—Se știe, că d. de Schoen venise să prevină guvernul francez în contra oricărei intervenții care, «prin jocul firesc al alianțelor, ar putea provoca urmări incalculabile». Germania dorea ca conflictul să fie localizat. Acest demers nu fusese făcut, în momentul acela de cât la Paris, și într'o formă mai puțin energică la Petersburg unde ambasadorul german se mărgini a spune că, pe nedrept se atribue Germaniei o atitudine amenințătoare, dar că ea sprijine reclamațiunile, după părerea ei legitime, ale cabinetului din Viena. Totuși, Germania dorește înainte de toate, ca conflictul să fie localizat.

„*Echo de Paris*“, calificând comunicarea verbală a d-lui de Schoen de „amenințare germană“, acesta veni să protesteze la 25 Iulie și afirmă la direcția politică unde se întreținu cu d-l Berthelot, că „între Austria și Germania nu era nici o înțelegere în privința notei austriace, cu toate că guvernul din Berlin a aprobat-o atunci când a luat cunoștiință despre ea, în acelaș timp cu celelalte puteri“.

Baronul de Schoen a declarat de asemenea că de o amenințare, nici atât nu era vorba. Guvernul german se mulțumise să arate dorința ei ca conflictul să fie localizat și că intervenția altor puteri ar risca să agraveze lucrurile.

Directorul politic par-interim luă act de demersul baronului de Schoen, rugându-l totodată să binevoiască a-i repeta

textual ultimele două paragrafe ale notei sale. După această citire, el îi atrase atenția asupra termenilor cari arătau că voința Germaniei era să se interpună între Austria și alte puteri.

D. Berthelot adauga că nici o declarație nu fusese, de altfel, făcută nici unui ziarist, informația din *Echo de Paris* nu angajează decât pe acest ziar și observă numai că demersul german pare să fi fost cunoscut în altă parte decât la Quai d'Orsay, și desigur, în afară de el. Ambasadorul n'a relevat această aluzie.

Germania, în timp ce lăasă opinia publică sub lovitura campaniilor de amenințare ale ziarelor sale, se sforța să întreție în Tripla înțelegere iluzii în ce privesc șansele unui aranjament pașnic și intențiile germanilor. Ambasadorul Austro-Ungariei la Londra urma o tactică la fel, aceea a diplomației austro-germane până în ultimul ceas, încât se duse la 25 Iulie să asigure pe sir Edward Grey, spunându-i că nota austriacă nu constituia un «ultimatum», ci o «cerere de răspuns cu o limită de timp», ceea ce însemna, după dânsul că, dacă cererile austriace nu vor fi primite în seara aceea la ora 6 ministrul Austriei va părăsi Belgradul și că, dacă guvernul Austro-Ungar va merge cu acte de «pregătire» militară, nu va proceda la „operațiuni” militare propriu zise.

În aceste condițiuni cabinetul din Paris, ca și de altfel cabinetele din Londra și Petersburg dăduse la Belgrad sfatul de a exprima regrete pentru complicitățile ce ar putea fi dovedite în atentatul dela Sarajevo și să acorde în această privință cele mai mari satisfacțiuni.

Franța, de altfel, în strânsă legătură cu Rusia și Anglia uni toate eforturile ei la acele pe cari le făceau Londra și Petersburg pentru a înlătură catastrofa pe care atitudinea puterilor germanice o făceau de temut.

Rusia. La 24 Iulie d-l Paleologue telegrafică d-lui Bienvenu-Martin :

„Dispoziția Impăratului Rusiei și a miniștrilor săi sunt din „cele mai pacifice” după cum s'au putut asigura direct Președintele Republicei și Președintele consiliului, dar ultimatul pe care guvernul austro-ungar l-a remis cabinetului din Belgrad aduce un element nou și neliniștitor.

Opinia publică rusă nu ar tolera ca Austria să facă violențe Serbiei.

Termenul scurt acordat face încă și mai grea acțiunea de moderare pe care Puterile Triplei Înțelegeri ar putea s'o întreprindă la Viena.

„De altă parte d. Sazonow crede că Germania va voi să susțină pe aliata ei, și mă tem că această impresie este exactă. Solidaritatea Triplei Înțelegeri afirmându-se, a putea singură să împiedice puterile germanice de-a accentua atitudinea lor provocătoare“ (Cartea galbenă No. 31).

D-l Sazonow ministrul de externe al Rusiei îndată ce a primit comunicarea ultimatumului austriac, adică 32 de ore înaintea expirării lui, a cerut Austriei o prelungire a termenului ca să dea puterilor timpul de a întreprinde ceva măcar cât de cât pentru aplanarea complicațiunilor ivite și pentru a preveni consecințele incalculabile și deopotrivă de nefaste pentru toți, ce ar putea rezulta din modul de acțiune a guvernului austro-ungar. (Cartea portocalie rusă, telegrama d-lui Sazonow către însărcinatul de afaceri al Rusiei la Viena).

Guvernul din Petersburg a comunicat în acelaș timp o notă presei, declarând că evoluția conflictului sârbo-austriac nu poate lăsa pe Rusia indiferentă.

De altă parte, d. Paleologue expuse d-lui Bienvenu-Martin, la 25 Iulie. adică în ziua expirării ultimatumului austriac, sforțările guvernului rus :

«Guvernul rus caută să obțină dela guvernul austro ungar o prelungire a termenului acordat de ultimatum, pentru ca puterile să-și poată forma o părere asupra dosarului judiciar despre care li s'a oferit o comunicare.

«D. Sazonow a rugat pe ambasadorul Germaniei să semnaleze guvernului său pericolul situației ; s'a abținut totuși să facă vre-o aluzie la măsurile pe cari Rusia va fi, fără îndoială, silită să ia, dacă Serbia va fi amenințată în neatârarea ei națională, sau în integritatea teritoriului ei ; răspunsurile evasive și recriminările contelui de Pourtalès au lăsat o impresie defavorabilă d-lui Sazonow.

«Consiliul de miniștri se va ține mâine sub președinția împăratului. D. Sazonow va încercă să facă să prevaleze sfaturi de moderațiune. Trebuie evitat, mi a zis d-sa, tot ce ar putea grăbi criza. Ar trebui să lăsăm cabinetul din Viena să recunoască singur că nu are dreptate.

«Eu cred că, chiar dacă guvernul austro-ungar ar trece la acțiune, încă n'ar trebui să întrerupem negocierile,» (Cartea galbenă no. 38).

De altă parte, d. Sazonow chemă la telefon pe sir G. Buchanan, ambasadorul britanic la Petersburg care, întâlni la Pont-des-Chantres pe d. Paleologue. Ambasadorul Marei Britanii, descrie această convorbire în trei, în următornea telegramă adresată lui sir Edward Grey :

St. Petersburg 24 Iulie, 1914

Am fost chemat astăzi la telefon de către d-l Sazonow care m'a informat că a primit textul ultimatumului austriac.

„Excelența Sa a adăugat că un răspuns e cerut până în 48 de ore și m'a rugat să vin să-l întâlnesc la ambasada Franței pentru a discuta chestiunea, căci demersul austriac arată în chip lămurit că războiul e iminent.

„Ministrul de externe spune că purtarea Austriei e totodată provocatoare și imorală; ea nu s'ar fi purtat niciodată ast-fel, dacă Germania n'ar fi fost prealabil consultată; unele din aceste cereri sunt cu totul imposibil de acceptat. Speranța lui e că Majestatea Sa, nu va lipsi să proclame solidaritatea sa cu Rusia și Franța.

„Ambasadorul Franței mi-a dat a înțelege că Republica va îndeplini, dacă aceasta va fi necesar, toate obligațiunile pe cari i-le impune alianța ei cu Rusia, deosebit că va ajuta puternic Rusia în toate negocierile ei diplomatice.

„Am zis că vă voi trimete un raport telegrafic complet de ceea ce mi-au spus Excelențele Lor. Nu puteam, firește, să vorbesc în numele guvernului Majestății Sale, dar, personal, nu vedeam nici un motiv de a se aștepta la o declarație de solidaritate din partea guvernului M. S. care ar atrage un angajament absolut din partea sa de a ajuta Rusia și Franța cu forța armelor. Interesul direct al Mării Britanii în Serbia erau nule și un războiu în favoarea acestei țări n'ar fi niciodată sancționat de opinia publică a Mării Britanii. La aceasta d-l Sazonow răspunde că nu trebuie să uităm că e vorba de chestia generală europeană, chestiunea Serbiei formând numai o parte și că Marea Britanie nu va putea să se lepede de chestiunile astăzi în joc.

„Ca răspuns, la aceste observații, am observat că înțeleg ce vrea să spună, că Excelența Sa propune ca Marea Britanie să adere la o comunicare care ar fi făcută Austriei prin care să i se arate că o intervenție activă din partea ei în afacerile interne ale Serbiei nu ar putea fi tolerate. Dar presupunând că Austria va recurge totuși la măsuri militare în privința Serbiei, cu toate intervențiile noastre, e oare în intenția guvernului rus de a declara imediat război Austriei?

Di Sazonow zise că părerea lui e că, cel puțin mobilizarea rusă trebuie făcută, dar că azi după prânz va avea loc un consiliu de miniștri pentru a examina chestiunea în toată întinderea ei.

„Am spus că mi se pare că punctul însemnat era de a

convinge pe Austria să prelungească limita de timp și că, cel dintâi lucru de făcut ar fi să se exercite asupra Austriei o influență în acest sens. Ambasadorul Franței, totuși, crede că, sau Austria e decisă să procedeze cât mai în grabă, sau urmărește să inducă în eroare.

„In orice caz, singura noastră șansă de a înlătura războiul este să adoptăm o atitudine fermă și unită.

„El nu crede că ar mai fi timp să se dea urmare propunerii mele. Asupra cărui lucru am spus că, pentru noi pare de dorit de a cunoaște exact până la ce punct Serbia ar fi dispusă să accepte cererile formulate de Austria în nota ei. D-l Sazonow răspunse că mai întâi, trebuie să consulte în această privință pe colegii lui, dar că, fără îndoială, unele din cererile Austriei ar putea fi primite de către Serbia.

„Ambasadorul Franței și d-l Sazonow încercară amândoi să mi scoată o declarație de solidaritate complectă a guvernului Majestății Sale cu guvernele rus și francez; în consecință am răspuns că mi se pare cu putință ca dv. să voiți poate a consimți să se facă puternice reprezentațiuni la cele două guverne, german și austriac, făcându-le cunoscut, la amândouă, că, un atac asupra Serbiei din partea Austriei, ar primejdui pacea întregii Europe.

„Poate ați putea dv. găsi un mijloc de a le răspunde că o astfel de acțiune din partea Austriei ar atrage probabil o intervenție rusească, ce ar implica Franța și Germania și că ar fi greu pentru Marea Britania să stea la o parte când războiul ar fi general. D-l Sazonow răspunse că, mai curând sau mai târziu, vom fi târați în războiu, dacă ar izbucni; noi am face războiul și mai probabil dacă, dela început n'am făcut cauză comună cu Rusia și cu Franța. În orice cas, el speră că guvernul M. Sale va exprima o puternică desaprobare a deciziunii luate de Austria.

«Președintele republicii franceze și președintele consiliului se vor întoarce din Rusia în Franța, abia peste 4 sau 5 zile și se pare că Austria a ales intenționat acest moment pentru a trimite ultimatul.

«Mi se pare, din limbajul ținut de ambasadorul Franței, că, chiar dacă nu vom fi alături de ele, Franța și Rusia sunt hotărâte să ia poziție puternică».

(Cartea albastră engleză no. 6. Cartea galbenă, anexa I).

Anglia.—După ce a primit comunicarea ultimatului austriac, sir Edward Grey roagă pe ambasadorul nostru să vie să confere cu dânsul la Foreign-Office. D. Paul Cambon era de părere că numai o intervenție oficioasă a guvernului german

la Viena ar putea să împiedice un atac subit împotriva Serbiei.

D. Paul Cambon relatează astfel d-lui Bienvenu-Martin, întrevederea lui cu ministrul de externe englez :

«Sir Edward Grey vorbindu'mi de dorința sa de a nu neglija nimic pentru a înlătură criza, am crezut amândoi nimerit că guvernul englez ar putea cere cabinetului german să ia inițiativa unui demers la Viena pentru a oferi o mediațiune între Austria și Serbia a celor patru puteri cari nu sunt direct interesate. Dacă Germania primește, vom câștiga timp, și acesta e esențialul.

«Sir Edward Grey mi-a spus că va vorbi cu prințul Lichnowsky despre această propunere a mea» (Cartea galbenă No. 33).

A douăzi, 25 Iulie, sir Edward Grey care era în posesiunea telegramelor lui sir G. Buchanan, din Petersburg, telegramă menționată mai sus, primi vizita prințului Lichnowsky, ambasadorul Germaniei, care i aduce răspunsul cancelariei imperiale la propunerea unui demers mediator al Germaniei, Franței, Rusiei și Angliei.

Prințul Lichnowsky aducea refuzul guvernului său de a se amesteca între Austria și Serbia.

Sir Edward Grey a întrebat atunci pe prințul Lichnowsky dacă, într'un caz când Austria și Rusia ar mobiliza, Germania și-ar menține refuzul de a se uni cu Anglia, Franța și Rusia. Ambasadorul german răspunse că el n'o crede, fiindcă atunci nu va mai fi vorba de neînțelegeri între Viena și Belgrad, ci de un conflict între Viena și Petersburg.

Sir Edward Grey adaugă atunci că dacă ar izbucni războiul nici o putere nu s'ar putea desinteresa de el și dădu a înțelege prințului Lichnowsky că Anglia va participa la un conflict general.

Poziția Angliei se afla astfel foarte lămurit caracterizată : sforțarea diplomatică neîntreruptă pentru a preveni războiul dintre Austria și Serbia și mai ales pentru a înlătura generalizarea conflictului,—și avertismentul loial că, în această ipoteză, Marea Britanie nu ar putea, de sigur, să se desinterezeze de un războiu în care ar fi târâte Germania, Rusia și Franța.

Atitudinea Angliei fu astfel, dela începutul crizei, clară, moderată și corectă. Ea n'a încetat un singur moment să fie moderată și loială, și când evenimentele au silit-o la rezoluții definitive, ea le-a executat cu o repeziune și o lărgime de concepții cari au transformat pactul amical dintre ea, Franța și Rusia, în o alianță pecetluită de iubire, respect și recunoștință.

Austria și Germania

Austria, fiind sigură de sprijinul Germaniei al cărei ambasador la Viena, d-l de Tschirschky, nu înceta de a o împinge la rezoluții extreme, se arăta din ce în ce mai hotărâtă pe măsură ce termenul acordat Serbiei se apropia de scadență. Ea declara că e hotărâtă să impună Serbiei o umlință și că n'ar accepta intervenția nici uneia din puteri până ce mai întâi Serbia nu va primi lovitura în plin obraz.

Baronul Macchio, secretarul general al ministerului de externe, primi foarte rece pe prințul Kudacef, însărcinatul de afaceri al Rusiei, care avea însărcinarea guvernului său de a cere prelungirea termenului acordat Serbiei.

Și cum diplomatul rus observă că e contrar curtoaziei internaționale de a cere cuiva să judece un diferend, fără a-i se da piese justificative și fără a-i lăsa timpul să studieze dosarul, baronul Macchio se mulțumi să răspundă în sec, că uneori interesul te scutește să mai fi curtenitor. (Telegrama d-lui Dumaine către d-l Bienvenu-Martin, cu data de 25 Iulie).

Pe lângă aceasta, telegrama adresată din Paris ambasadorului nostru pentru a-l autoriza să sprijine demersul rus, a fost remis de telegrafal vinez cu o așa întârziere, că termenul ultimatumului trecuse când căpătă aceste instrucțiuni.

În Germania, demersul însărcinatului de afaceri al Rusiei, dl Broniewski, în vederea prelungirii ultimatumului, n'avu mai mult succes. D-l Jagow răspunse că demersurile d-sale erau prea tardive ca și cum termenul și limitarea acestui ultimatum ai cărui termeni au fost astfel calculați, ca să ofenseze Serbia și s'o silească la războiu, ar fi putut îngădui puterilor să întreprindă mai curând evitarea conflictului.

Secretarul de stat german nu admitea, de altfel, că ar fi vorba de război. E vorba spunea el, numai de o „execuție“ într-o afacere locală, și când d-l Broniewsky exprimă regretul că guvernul german nu'și măsoară responsabilitățile în cazul când s'ar produce ostilități ce ar putea să se întindă la restul Europei, dl de Jagow se mulțumi să răspundă că nu vrea să creadă în asemenea consecințe.

Însărcinatul de afaceri al Rusiei părăsi Wilhemstrasse cu impresiuni foarte pesimiste asupra gândurilor Germaniei. (Telegrama d-lui Cambon către dl Bienvenu Martin, cu data de 25 Iulie. Cartea galbenă No. 41).

Aceste impresiuni erau, de altfel, împărtășite de ministrul Belgiei la Berlin, baronul Beyens, după cum d-l Jules Cambon o arată ministrului de externe în această telegramă :

„Ministrul Belgiei se arată foarte preocupat de evenimentele. El consideră că Austria și Germania au vrut să profite de concursul împrejurărilor, cari fac ca, în acest moment Rusia și Anglia să li se pară amenințate de turburări interne și că în Franța e discutat regimul militar ; așa că el nu crede în ignoranța pe care guvernul din Berlin o afectează cu privire la demersul Austriei.

„El e încredințat că, dacă forma notei n'a fost supusă cabinetului din Berlin, momentul a fost ales cu dibăcie, în înțelegere cu el, pentru a surprinde Tripla-Înțelegere într'un moment de desorganizare.

„Am văzut pe ambasadorul Italiei care s'a întors de curând, întreprupând concediul. Pare că Italia e surprinsă, pentru a nu spune mai mult, de faptul că a fost ținută departe de toată această afacere, de către cele două aliate ale ei". (Cartea galbenă No. 35).

Când, în seara zilei de 25 Iulie, se răspândi șovonul la Viena și Berlin că Serbia se supune pretențiilor prusiene, a fost o adevărată decepție. Ea fu de scurtă durată, căci îndată după aceea s'a aflat ruptura la Belgrad și plecarea ministrului Austriei. Și în cele două capitale s'a putut vedea o adevărată explozie de șovinism.

Rezumatul situației în seara de 25 Iulie

Cum s'a putut vedea, activitatea diplomatică desfășurată în toate capitalele a fost considerabilă în timpul zilei de 25 Iulie, când puterile Triplei Înțelegeri își înmulțiră eforturile pacifice din pricina timpului scurt dintre demersurile lor și termenul ultimatumului. O telegramă adresată din Copenhaga către președintele consiliului și celor cinci ambasadori ai Franței în capitalele europene, expune astfel situația până la acea dată critică.

Iată ce telegrafia d. Bienvenu-Martin la 26 Iulie :

«Se pot astfel rezumă evenimentele de Sâmbătă : refuz din partea Austriei de a admite o prelungire a termenului cerut de Rusia, plecarea ministrului Austriei din Belgrad, după remiterea răspunsului Serbiei, socotit ca nesuficient, deși atinge limita concesiunilor socotite cu puțință, ordin de mobilizare în Serbia al cărei guvern s'a retras la Kragujewaț, unde-urmară și miniștrii Franței și Rusiei.

«Italia, căreia nota Austriei a fost comunicată Vineri, fără a i se fi cerut vre-un sprijin sau vre-un aviz, n'a putut, în lipsa marchizului de San-Guliano care nu se întoarce de

cât Marți, să se dea un răspuns la cererea Rusiei de a stăruia la Viena pentru o prelungire a termenului.

«Dintr'o conferință a ambasadorului Italiei cu d. Paleologue, rezultă că Viena se leagă încă în iluzia că Rusia nu va face nici o mișcare. Nu trebuie uitat că Italia nu este legată de angajamentele Triplei Alianțe, decât dacă a fost prealabil consultată.

«Din Petersburg aflăm că d. Sazonow a sfătuit Serbia să ceară mediațiunea engleză.

«În consiliul de miniștri dela 25, ținut în prezența împăratului, s'a discutat mobilizarea a 13 corpuri de armată eventual destinate pentru a evolua împotriva Austriei; această mobilizare totuși, nu va deveni efectivă decât dacă Austria va constrânge Serbia prin forța armelor și numai după avizul ministerului de externe, care va avea grija să fixeze data, lăsându-i-se tot odată și libertatea de a urmări negocierile, în cazul chiar când Belgradul va fi ocupat. Opinia rusă manifestă imposibilitatea politică și morală pentru Rusia de a lăsa ca Serbia să fie zdrobită.

„La Londra, demersul german a fost făcut în ziua de 25, în aceiași termeni ca și acela al baronului de Schoen la Paris. Sir Edward Grey a răspuns prințului Lichnowsky că, dacă războiul ar izbucni, nici o putere din Europa nu s'ar putea dezinteresa. N'a precizat mai mult și a ținut un limbaj foarte rezervat ministrului Serbiei. Comunicarea făcută în seara zilei de 25 către *ambasadorul Austriei face pe sir Grey și mai optimist*. De oarece ruptura diplomatică nu trebuie să atragă operațiuni militare imediate, secretarul de stat vrea încă să sperie că puterile vor mai avea timpul să intervie.

„La Berlin limbajul ținut de secretarul de Stat către însărcinatul de afaceri al Rusiei e puțin satisfăcător și târăgănit. La cererea de a se asocia unui demers la Viena pentru prelungirea termenului, el a răspuns că a stăruit deja în sensul acesta, dar că eră prea târziu; la cererea de a obține o prelungire a măsurilor de execuție, a răspuns că aceasta e o chestie internă și nu e vorba de un războiu, ci de o execuție locală.

D-l de Jagow se preface a nu crede că acțiunea austriacă va putea avea urmări generale.

„La Berlin se produce o adevărată explozie de șovinism. Împăratul Germaniei s'a întors direct la Kiel. D-l Jules Cambon crede că la primele măsuri militare ale Rusiei, *Germania ar răspunde imediat și n'ar aștepta un pretext pentru a ne ataca*.

«La Viena ambasadorul Franței n'a avut timpul să se asocieze la demersul colegului său rus pentru a obține o prelungire a termenului fixat Serbiei; nu-i pare rău de aceasta, căci demersul său ar fi fost categoric respins, Anglia n'a avut timp nici ea să dea instrucțiuni în această privință agentului ei. D-l Dumaine înclină a crede că Austria, după ce va umili și lovi Serbia, ar fi dispusă să accepte o mediațiune pentru a evita riscurile grave ale unui lung războiu și a unei desorganizări interne.

«O notă a ambasadei Angliei mi-a fost remisă; ea amintește conferința ambasadorului britanic la Petersburg avută cu d-l Sazonow și d-l Paléologue. Sir Edward Grey crede că cele 4 puteri neinteresate ar trebui să insiste pe lângă Rusia și Austria pentru ca armatele lor să nu treacă frontiera și să dea timp Angliei, Franței, Germaniei și Italiei de a exercita mediațiunea lor. Dacă Germania primește, guvernul englez are motive să creadă că Italia ar fi fericită să se asocieze la această acțiune dimpreună cu Anglia și Franța. Adesiunea Germaniei e esențială căci, nici Austria, nici Rusia nu ar tolera alte intervenții decât acele ale unor amici imparțiali sau aliați». (Cartea galbenă No. 50).

Răspunsul Serbiei

BCU Cluj / Central University Library Cluj

D. Pasici, întors în grabă la Belgrad, a remis la termenul fixat, adică la ora 6 seara, ministrului Austro-Ungariei, răspunsul Serbiei. În această notă Serbia protestează că nici unul din guvernele cari s'au succedat în Serbia, nici organele lor, n'au făcut nici o încercare în scopul de a modifica starea de lucruri, politică și juridică existentă în Bosnia și Herzegovina și afirmă că e gata să dovedească totala ei corectitudine și să ia măsuri împotriva tuturor persoanelor în contra cărora ar exista indicațiuni de complicitate în asasinatele din Sarajevo.

Guvernul din Belgrad acceptă toate condițiunile Austro-Ungariei, se angajează să depună în parlament proiectele de legi necesare pentru executarea unora din cererile Austriei cari comportă o modificare a legislațiunei existente, sau legi noi. Singura rezervă pe care o face, e cu privire la intervenția directă a funcționarilor austro-ungari în anchetele judiciare pe teritoriul sârb, intervenție, în privința căreia guvernul sârb cere precizuni, angajându-se de altfel, să comunice acestor funcționari rezultatele instrucțiunei. În sfârșit, Serbia propune să se supună aprecierii tribunalului din Haga sau

marilor puteri, toate divergențele cari s'ar putea naște relativ la executarea măsurilor ce vor trebui luate de către Serbia.

Acest răspuns nu e altceva decât o complectă supunere a Serbiei, pretențiunilor Austro-Ungariei. Serbia dovedise un spirit împăciuitoar mai mult de cât s'ar fi putut presupune. Aceasta însemna o adesiune generală la niște cereri tot atât de excesive în fond ca și în formă și explicațiunile cerute asupra participărei agenților austro-ungari la anchetele eventuale, nu schimbă întru nimic caracterul.

Cu toate aceste, baronul Giesl ministrul Austro-Ungariei, o jumătate de oră abia după remiterea acestei note, informă guvernul sârb că, neprimind la ora fixată un răspuns satisfăcător, părăsește Belgradul cu tot personalul legăției.

Această politică eră un gest de provocare și de supra-ofertă care, dintr'o singură lovitură, desveli gândul Austriei, care nu se mulțumea cu succesul moral obținut.

Nu mai era nimic de cerut fiindcă toate cererile Vienei erau satisfăcute. Voiau tot mai mult. Voiau o acțiune militară al cărei rezultat se credea că va fi un fel de protectorat austriac; contele Berchtold, credea poate că va face din Serbia o a doua Bosnie.

În fața acestei situații, Germania singură ar fi putut întreprinde ceva cu folos la Viena.

Guvernul sârb convoacă imediat scupcina la Niș și miniștrii se mută în acest oraș dinpreună cu corpul diplomatic. Mobilizarea fu decretată în Austria și în Serbia.

Ruptura Austro-sârbă

Berlinul s'a purtat în așa fel, ca și cum era sigur că Rusia nu va îndrăzni să meargă până la capăt.

Hotărârea era de a sili Serbia și Rusia la o umilință care va asigura definitiv eghemonia germanică, fără a se teme de eventualitatea deslănțuirii unui războiu general în fața căruia, se credea, că fie care putere a Triplei-Înțelegeri se va da înapoi.

Gravitatea situației întări activitatea puterilor cari mereu căutau să nu cruțe nimic pentru a înlătură catastrofa care amenința Europa.

Rusia

Rusia sfătui guvernul sârb să solicite mediațiunea guvernului britanic (telegrama d-lui Paleologue către d-l Bienvenu-Martin din

26 Iulie). D. Sazonow telegrafia ambadorului Rusiei la Roma să arate că Italia ar putea să ajute la menținerea păcii, adoptând o atitudine defavorabilă unui conflict care nu ar putea rămâne localizat (Cartea portocalie, telegrama no. 23 din 26 Iulie).

Se va vedea, dealtminteri, că ministrul de externe rus continua până în ultimul moment, după exemplul însuși al Țarului, să caute mijlocul de a face să prevaleze o soluție pacifică. «Până în ultimul moment mă voi arăta gata să negociez», declară d. Sazonow d. lui Paleologue și adaogă, după telegrama ambadorului nostru la Petersburg, d. Bienvenu Martin, din 26 Iulie :

„In scopul acesta, ministrul învitase pe contele Szapary la „o explicație sinceră și loială“.

D-l Sazonow a comentat în fața lui ultimatul Austriei, articol cu articol, făcând să iasă în evidență caracterul injurios al principalelor clause. «Intențiunea care a inspirat acest document, a zis el, este legitimă, dacă nu ați urmărit alt fel decât a protege teritoriul vostru împotriva amenințărilor anarhiștilor sârbi, dar procedeul de care v'ați slujit nu e de admis». Și a încheiat : «*Luați îndărăt ultimatul, modificați-i forma și vă garantez de rezultat.*»

«Ambadorul Austriei s'a arătat mișcat de acest limbaj, totuși, în așteptarea instrucțiunilor, și a rezervat opinia guvernului său. Fără să se descurajeze, d-l Sazonow a hotărât să propună, chiar în astă-seară contelui Berchtold începerea unei conversațiuni directe între Viena și Petersburg asupra schimbărilor de întrodus în ultimatum.

«Această intervenție amicală și oficioasă a Rusiei între Austria și Serbia are avantajul să fie expeditivă.

«O cred deci preferabilă oricărei alte procedări și cu sorți de isbândă». (Cartea galbenă No. 54).

Marea-Britanie

La Londra, tot din ziua de 25 Iulie, sir Edward Grey a propus o mediațiune în patru cu o conferință la Londra. D-l de Fleurian, amintește despre aceasta în următoarea telegramă către d-l Bienvenu-Martin :

Londra, 17 Iulie, 1914

„Eri în timpul conversațiunii dintre d-nii Sazonow, Paléologue și sir Buchanan, ministrul rus ar fi spus că Serbia eră dispusă să apeleze la puteri în care caz, guvernul lui ar primi să stea de o parte.

„Sir Edward Grey a luat notă de aceste cuvinte pentru a formula pe lângă cabinetele din Paris, Berlin și Roma o propunere despre care sir Francisc Bertie va înștiința pe Excelența Voastră. Cele patru puteri ar interveni în conflict și ambasadorii Franței, Germaniei și Italiei, la Londră ar fi însărcinați să caute, dimpreună cu sir Edward Grey, un mijloc de a rezolva greutățile actuale.

„Bine înțeles că, în timpul desbaterilor acestei mici conferințe, Rusia, Austria și Serbia se vor abține dela orice operațiune militară activă.

„Sir A. Nicolson a vorbit despre aceasta ambasadorului Germaniei, care s'a arătat favorabil" (Cartea galbenă No. 68).

Anglia nu s'a depărtat un moment dela atitudinea pe care o luase încă dela început și care era menită să aducă păcei până în ultimul moment toate jertfele admisibile. Sir Edward Grey făcù, în această privință, declarațiunile cele mai lămurite cancelarului german pe care îl rugase să interviev la Viena, de altfel, cu un rezultat negativ.

„Excelența Sa, (cancelarul german) telegrafia sir Grey lui sir E. Goschen, poate fi sigur că țara noastră va continua, ca și până în prezent, să facă toate eforturile cu putință pentru a asigura pacea și să înlătore calamitatea de care ne temem cu toții. Dacă aş putea isbui să conving Austria să mulțumească Rusia și să se abțină de a merge până la a intra în ciocniri cu ea, adâncă noastră recunoștință, a tuturor, va trebui adresată Excelenței Sale care a salvat pacea Europei". (Cartea albastră engleză No. 7).

Atitudinea Angliei a fost de altfel, falsificată de Germania și Austria. Sir E. Goschen o spune într'o telegramă către sir G. W. Buchanan, ambasadorul englez la Petersburg, cu data de 27 Iulie (No. 47. Cartea albastră engleză).

«Ambasadorul Rusiei zice că, în cercurile germane și austriace, domnește impresiunea că, orice s'ar întâmplă, noi vom stă la o parte. Excelența Sa a regretat efectul pe care l'ar produce o asemenea impresie.

«După cum am arătat, această impresie ar trebui risipită prin ordinele pe cari le-am dat primei escadre care se găsește concentrată la Portland, de a nu se permite nici o împrăștiere după manevre, am explicat ambasadorului Rusiei că aluzia pe care o făceam înseamnă că s'a promis și altceva decât o acțiune diplomatică.

«Din isvoare germane și austriace aflăm că acolo e credința că Rusia nu va întreprinde nimic cât timp Austria consimte să nu ia din teritoriul sârb. Am semnalat aceasta și

am adăugat că ar fi absurd pentru noi de a ne arăta mai sârbi de cât rușii, în raporturile noastre cu guvernele german și austriac.»

Declarațiunile făcute de către sir Ed. Grey, ambasadorului Germaniei și ambasadorului Austro-Ungariei n'au produs, de altfel, nici o bază impresiunii pe care se sileau s'o acrediteze. Sir Ed. Grey nu încetase, într'adevăr, să afirme și să dovedească că Marea-Britanie nu va putea rămâne indiferentă în fața unui conflict european.

F r a n ț a

Franța secundă, cu o răbdare neobosită, sforțările cabinetelor rus și englez, deopotrivă de favorabile unor conversațiuni directe între Petersburg și Viena și unei mediațiuni în patru. Toate telegramele schimbate între ministerul de externe și ambasadorii noștri sunt o dovadă. D-l Bienvenu-Martin stăruie în diferite rânduri, pe lângă baronul de Schoen pentru a obține ca Germania să se asocieze efectiv la proiectul de mijlocire a acelor patru puteri, mijlocire pe care o promise în principiu. D-l de Schoen obiectase că Germania s'ar asocia bucuros la acțiunea puterilor, cu condiția ca această acțiune să nu aibe forma unei conferințe, ori a unei mijlociri, care ar fi respinsă de Austria. D. Bienvenu-Martin răspunse că dacă numai cuvintele opresc pe guvernul austriac, scopul ar putea fi atins prin alte mijloace și adaose: „Guvernul german ar putea foarte lesne să ceară Austriei de a lăsa puterilor timpul de a interveni și de a găsi o împăcare. (Cartea galbenă No. 78).

D. Paléologue, la aceeaș dată, 28 Iulie, telegrafia de altfel, că d-l Sazonow, după ce promise pe ambasadorii Germaniei și Austriei, avea impresia că Austria nu mai voia să discute.

I t a l i a

În Italia, opinia publică eră, dela început, ostilă Austriei în această afacere, și d. Barrère telegrafia, la 26 Iulie, d-lui Bienvenu-Martin că, după o convorbire cu d. Salandra, președintele consiliului, plecase cu impresia că guvernul italian ar vrea, în cas de conflict, să se țină de o parte și să rămăie într'o atitudine de observatoare. A doua zi ambasadorul nostru telegrafia că marchizul de San Giuliano a adrat, fără a ezită, la propunerea de a se întruni la Londra ambasadorii puterilor cari nu erau direct interesate în conflictul sârb. Marchizul de San Giuliano se îndoia, de altfel, ca Germania să fie dispusă pentru o acțiune pe lângă aliata ei.

Credea totuși că, dată fiind importanța pe care guvernul din Berlin o dădea în acel moment raporturilor sale cu Londra, Anglia ar fi singura putere în stare să hotărască imperiul german la un demers pacific. (Telegrama No. 52. Cartea galbenă).

Germania

Germania nu se arată de loc grăbită să primească mijlocirea. Tărăgână și căută să se sustragă.

Iată telegrama pe care o trimise, cu privire la aceasta, d-l Jules Cambon, d-lui Bienvenu-Martin :

Berlin, 27 Iulie 1914.

«M'am întreținut astăzi cu secretarul de Stat și am spijinit pe lângă dînsul demersul făcut de sir E. Goschen.

«D-l de Jagow mi-a dat acelaș răspuns, ca și ambasadorului Angliei, și anume, că nu poate primi propunerea de a însărcina pe ambasadorii din Italia, Franța și Germania pentru a căuta împreună cu sir Edward Grey, mijloacele de a rezolvi dificultățile actuale, pentru că aceasta ar însemna instituirea unei adevărate conferințe pentru a trată afacerile dintre Austria și Rusia.

«Am răspuns d-lui de Jagow că regret brăspunsul său, dar că scopul pe care-l urmărește sir Ed. Grey, e mai important de cât o chestie de formă; că ceea ce-i important este asocierea Angliei și a Franței la Germania și Italia pentru a lucra împreună la opera de pace; că această asociațiune s'ar putea manifesta prin demersuri comune la Petersburg și la Viena, că adesea mi-a exprimat regretul său de a vedea cele două grupări de alianțe din Europa, mereu opuse una alteia, că acum e prilejul de a dovedi că există un spirit european prin aceea că patru puteri ce aparțin la două grupări, se silesc de comun acord să împiedice un conflict.

«D-l de Jagow s'a sustras, zicând că Germania are angajamente față de Austria. *I-am observat că raporturile Germaniei cu Viena nu sunt mai strânse ca acele dintre Franța și Rusia și că el însuși e acela care pune în speță cele două grupări de alianțe în opoziție.*

«Secretarul de Stat mi-a spus atunci că nu ar putea refuză participarea pentru a îndepărta un conflict austro-rus; dar că n'ar putea interveni într'un conflict austro-sârb». «Unul e consecința celuiilalt, am răspuns și interesul e să se împedecă ca să nu survină o nouă stare de fapt, de natură să aducă o intervenție a Rusiei».

«Fiindcă secretarul de Stat perzistă în a spune că e obli-

gat să se țină de angajamentele sale față de Austria, l'am întrebat dacă e cumva angajat, s'o urmeze pe Austria pretutindeni, cu ochii legați și dacă are cunoștință de răspunsul Serbiei dat Austriei pe care însărcinatul de afaceri al Serbiei i l-a remis azi-dimineață». — N'am avut încă timpul, îmi răspunse el.—O regret. Veți vedeă că, în afară de punctele de amănunt, Serbia se supune complet. Se pare deci că, de oarece Austria a obținut satisfacțiunile pe cari sprijinul D-v. i le-a procurat, ați puteă astăzi s'o sfătuiți să se mulțumească, sau să examineze dinpreună cu Serbia termenii răspunsului acesteia».

«Cum d. de Jagow nu răspunse în mod clar, l'am întrebat dacă Germania vrea războiu. El a protestat în mod viu zicând că știe că acesta era gândul meu, dar că nu e de loc exact. „Trebue, așa dar, reluai eu, să lucrăm în consecință. Când veți ceti răspunsul Serbiei, vă rog să judecați conținutul în conștiința Dv., vă rog aceasta în numele umanității, nu vă asumați Dv. personal o parte de responsabilitate în catastrofele pe cari le lăsați să se pregătească.»

«D. de Jagow a protestat din nou, adăogând că e gata să se unească cu Anglia și Franța într'o sfortare comună, dar că trebue găsit acestei intervenții o formă pe care s'o poată primi și că guvernele ar trebui să se înțeleagă în această privință.

«De altfel, a adăogat el, conversațiunile directe între Viena și Petersburg sunt începute și continuă : le prezic un bun rezulat și nădăjduesc.»

În momentul de a-l părăsi, îmi zisei că am avut azi dimineață impresia că ciasul desnodământului a bătut, dar că mi-am dat seama în urmă că nu era nimic. Mi-a răspuns că mă înșel, că el speră că lucrurile sunt pe o cale bună și că vor ajunge foarte repede la bun sfârșit. I-am cerut să intervie la Viena pentru zorirea lucrurilor fiind-că nu trebue lăsat să se creieze în Rusia unul din acele curente cari pot târâ la toate.

«După credința mea, ar fi nimerit să se ce ceară lui sir Ed. Grey, care a trebuit să fie informat de sir Ed. Goschen despre refuzul propunerii sale, în forma care i-a fost dată, de a o reînoui sub altă formă, în așa chip ca Germania să nu aibe pretext să refuze o participare și să'și ia răspunderea în ochii Angliei. (Cartea galbenă no. 74).

Totusi Germania nu voia să înlătore cu totul propunerea lui sir Edward Grey și, dupăce refuză să intervie între Viena și Belgrad, ea găseă acum, că conflictul era localizat și că n'ar mai putea să refuze în totul o intervenție între Viena și Petersburg, fără a justifica gravele bănueli cari apăsau și așa asupra atitudinii sale negative.

D. Cambon, într-o telegramă tot din 27 Iulie (no. 67 din Cartea galbenă) spune că d. de Jagow i declarase că e gata să se unească cu puterile. Totuși el observă în acelaș timp că dacă Rusia mobilizează, Germania ar trebui să mobilizeze și ea. Despre inițiativa ambasadorului Franței, el consimți totuși a spune că Germania nu va mobiliză decât dacă Rusia ar mobiliză la frontiera germană. Autoriză chiar pe d. Cambon a face caz de această declarație.

D. de Jagow adaogă, de altă parte, că dacă Rusia ar ataca, Austria ar trebui să atace la rândul ei. Intervenția propusă de Anglia la Petersburg și la Viena nu ar putea deci să fie exercitată, decât dacă evenimentele nu se vor precipită».

La Paris, Germania încercă, pe sub ascuns, să compromită guvernul francez într-o intervenție comună și directă pentru a dă sfaturi pacifice Rusiei. La 26 Iulie, ora 5 seara, d. de Schoen a declarat d lui Bienvenu-Martin următoarele : «Evitarea războiului atârnă de hotărârile Rusiei ; Germania se simte solidară cu Franța în dorința arzătoare ca pacea să poată fi menținută și are ferma speranță că Franța va uză de influența ei în sensul unei liniștiri la Petersburg» (Cartea galbenă no. 56). D. Bienvenu-Martin atrase atenția d lui de Schoen că un demers francez numai la Petersburg s'ar putea explică greșit și ar trebui cel puțin, ca corolar, un demers german la Viena sau în lipsa lui, o mediațiune în cele două Capitale de cele patru puteri mai puțin interesate. D. de Schoen se ascunse atunci în dosul unei lipse de instrucțiuni, reînoid mereu asigurarea vagă despre intențiunile pacifice ale Germaniei pe care o declară solidară, din acest punct de vedere, cu Franța.

Ambasadorul, care precât se părea dădea o mare importanță acestui demers și cuvântului de *solidară*, se întoarse seara la ora 7, la Quai d'Orsay pentru a cere directorului politic par interim să comunice o notă presei, pentru a preciză bine sensul demersurilor guvernului german și de a evită comentariile tendențioase.

D. de Schoen propuse această redactare :

«Ambasadorul Germaniei și ministrul de externe au avut, azi după prânz, o nouă convorbire, în cursul căreia au examinat în spiritul cel mai amical și într'un sentiment de solidaritate pacifică, mijloacele cari ar putea fi întrabuinate pentru a menține pacea generală».

D. Berthelot, directorul politic, răspunse :

«Atunci, totul este în regulă în spiritul Dv. și ne aduceți așa dar, siguranța că Austria acceptă nota Serbiei, sau că va primi conversațiuni cu puterile în această privință ?» Am.

basadorul părănd a fi surprins și tăgăduind cu vioiciune, i s'a expus că dacă nimic n'a fost modificat în *atitudinea negativă a Germaniei*, «Nota către presă» astfel redactată, ar fi de natură să dea opiniei publice franceze o falsă siguranță, creând iluzii asupra situații reale, iluzii ale căror primejdii sunt prea evidente.

Asigurărilor date de ambasadorul Germaniei despre impresiile sale optimiste, dl Berthelot răspunse, întrebându-l dacă îi permite să-i vorbească în mod personal și privat, ca de la om la om, în toată libertatea și fără a ține seama de funcțiunile lor respective. Baronul de Schoen îngădui.

D. Berthelot îi zise atunci că, *atitudinea Germaniei nu se poate explica altfel decât că vrea cu orice preț războiu*; o analiză pur obiectivă a faptelor și psihologia raporturilor austro-germane conduce în mod logic la această concluzie. În fața afirmației repetate că Germania nu cunoștea conținutul notei austriace, nu mai e îngăduit de a mai avea vreo îndoială asupra acestui lucru, totuși se poate oare admite că Germania s'a dat cu ochii închiși de partea Austriei într'o asemenea aventură? Psihologia tuturor relațiilor dintre Viena și Berlin nu îngăduie să se admită ca Austria să fi putut lua o atitudine fără puțința de a mai da îndărăt, mai înainte de a fi putut măsura, împreună cu aliata ei, toate consecințele intransigenței sale. Cât de surprinzător pare astăzi refuzul Germaniei de a da un sfat de mediațiune la Viena, astăzi, când ea cunoaște textul extraordinar al notei austriace! Ce responsabilitate ar lua asupra lui guvernul german și câtă bănuială n'ar apăsa asupra lui, dacă ar continua să se interpună între Austria și puteri, după supunerea, ca să zicem așa, absolută a Serbiei și când cel mai mic sfat pe care l-ar da el la Viena, ar pune capăt coșmarului care apasă asupra Europei!

Ruptura relațiilor diplomatice din cauza Austriei, amenințările ei de războiu și mobilizarea pe care o urmează, fac ca iuțea acțiunii de pacificare a Germaniei să pară ciudată, căci din ziua când trupele austriace vor trece frontiera sârbă, ne vom găsi în fața unui fapt care ar sili, fără îndoială, cabinetul din Petersburg să declanșeze un războiu pe care Germania declară că vrea să-l înlăture.

D. de Schoen care ascultă zăbind, afirmă din nou că Germania nu cunoștea textul austriace și că n'o aprobă decât după ce a fost remisă. Susținea mereu că Serbiei îi trebuie o lecție destul de aspră pe care să n'o poată uita și că Austria își datorește sie-însăși să pună capăt unei situațiuni primejdioase și intolerabile pentru o mare putere.

El declară, de altfel, că nu cunoaște textul răspunsului Serbiei și se arată, personal, surprins că acest răspuns n'a satisfăcut Austria, dacă el eră într'adevăr așa, precum îl arătau ziarele, de obicei rău informate.

El mai insistă încă asupra intențiunilor pacifice ale Germaniei și-și exprimă impresia asupra efectului pe care l-ar putea produce niște sfaturi bune adresate, de pildă, la Viena, de către Anglia, pe un ton amical. După dânsul, Austria nu e intransigentă; ceace ea nu poate admite, este ideia unei mediațiuni formale, „spectrul“ unei conferințe; un cuvânt de pace venit din Petersburg, vorbe bune pe un ton împăciuitoare din partea puterilor Triplei-Înțelegeri, ar avea șansa să fie bine primite. Mai adăoga, în sfârșit, că nu vrea să spună prin aceasta că Germania, la rândul ei, nu va da și ea sfaturi Vienei.

În aceste condițiuni, directorul intern par interim a declarat că va supune ministrului chestiunea oportunității de a comunica presei o notă scurtă pe un ton moderat. (Cartea galbenă No. 57).

D-l de Schoen, care avea, evident, motivele sale să țină la formula de solidaritate pacifică franco-germană, se arată puțin satisfăcut de redactarea intenționat palidă și foarte deosebită de cea propusă de dânsul, a notei care a fost dată presei. El scrisese în dimineața de 27 o scrisoare personală d-lui Berthelot sub pretextul de a rezuma convorbirea avută în ajun cu d-l Bienvenu-Martin, rezumat pe care dl Schoen îl făcuse în acești termeni :

«Cabinetul din Viena a declarat formal și oficial la Petersburg că nu urmărește nici o cucerire de teritoriu în Serbia și că nu vrea de loc să aducă vre-o atingere integrității regatului; singura ei intențiune este de a-și asigura liniștea pentru sine. În acest moment, hotărârea dacă un război european va trebui sau nu să izbutească, depinde numai de Rusia. Guvernul german are ferma convingere că guvernul francez, cu care se simte solidar în arzătoarea dorință ca pacea Europei să poată fi menținută, va întrebuiți toată influența ei într'un spirit de liniștire pe lângă cabinetul din Peterburg».

Iată cum d-l Bienvenu-Martin a apreciat această atitudine în telegrama pe care o adresă la 27 Iulie, d-lui Viviani la Copenhaga :

„Scrisoarea d-lui de Schoen se pretează la diverse interpretări: cea mai verosimilă este că urmărește, ca și în suși demersul, să compromită Franța în ochii Rusiei chit ca în caz de nereușită, să arunce asupra Rusiei și a Franței

responsabilitatea unui eventual războiu și, în sfârșit, să mascheze prin asigurări pacifice neascultate, o acțiune militară a Austriei în Serbia, destinată să completeze succesul austriac.

„Vă comunic aceste deslușiri cu titlu de informațiuni, foarte utile.“

D-l Isvolsky, care, lipsind în momentul crizei, se întoarse grăbit Luni 27 Iulie, a fost imediat pus în curent cu amănuntele acestor demersuri de o bunăvoință atât de compromițătoare, ale d-lui de Schoen și cu eforturile ambasadorului german pentru a sublinia expresiunea de „solidaritate“ între Franța și Germania.

El telegrafică, fără întârziere, d-lui Sazonow sentimentul său în termenii următori, reproduși în Cartea portocalie rusă :

„Din convingerea ministrului justiției, d-l Bienvenu-Martin, care ține locul ministrului de externe, aceste demersuri ale Germaniei au ca scop evident să despartă Rusia de Franța, să târască guvernul francez pe calea intervențiilor la Petersburg și să compromită astfel pe aliata noastră; în sfârșit, în caz de războiu, să arunce răspunderea, nu asupra Germaniei care întrebuintează, vorba vine, toate eforturile pentru a menține pacea, ci asupra Rusiei și a Franței.“

Incercarea de a semăna neîncrederea între Petersburg și Paris, a dat prin urmare greș. Alte încercări de aceeași natură fură de altfel reluate de Germania la Londra. (No. 31 Cartea galbenă).

De altă parte, d-l Bienvenu-Martin se văzu silit să constate că nici o acțiune sinceră n'a fost exercitată de către agenții germani pentru a opri Austria (No. 77 Cartea galbenă) și când ambasadorul Angliei stăruia la Berlin, pe lângă d-l de Jagow, pentru a obține o adesiune formală la mediațiunea în patru propusă de sir Ed. Grey, i s'a răspuns că „ar trebui așteptat rezultatul conversațiunii angajate între Petersburg și Viena.“

Austro-Ungaria

Austro-Ungaria a lăsat negocierile să-și urmeze cursul lor dar în același timp grăbi pregătirile și acțiunea militară, pre făcându-se tot odată că primește conversațiunile. Germania o ajută în acest joc și Marți în 28 Iulie, ziua declarațiunii de războiu Serbiei de către Austro-Ungaria, d-l de Schoen veni la Quai d'Orsay să asigure din nou că habar nu are de intențiile Austriei și de mijloacele de constrângere pe care aceasta le pregătește. (Cartea galbenă No. 77).

Cu toate acestea, chiar în acel moment contele Berchtold declară lui sir M. de Bunsen, ambasadorul Angliei la Viena,

că Austro-Ungaria declarase războiul Serbiei ; la prînz, D. I Dumaine a adresat, cu privire la aceasta, următoarea telegramă d-lui Bienvenu-Martin :

Viena 28 Iulie 1914

«Contele Borchtold a declarat lui sir M. de Bunsen, că orice intervenție cu privire la reluarea discuției între Austria și Serbia, pe baza răspunsului sâr^b, sunt inutile și de altfel, prea tardive, războiul fiind de azi, la prînz, oficial declarat. «Atitudinea colegului său rus nu s'a schimbat până acuma ; părerea lui este că nu eră vorba de a localiza conflictul, ci de a-l împedea. Declarația de război va face foarte grea angajarea unor convorbiri în patru, ca și continuarea convorbirilor directe dintre d. Sazonow și contele Szapary.

«Se pretextează aici că formula care se părea că poate obține o adesiune a Germaniei și anume: «mediațiunea între Austria și Rusia», are cusurul de a recunoaște între aceste două imperii un conflict care nu există până în prezent.

«Printre bănuelile pe cari le inspiră subita și violenta hotărâre a Austriei, cea mai neliniștitoare este că Germania ar fi împins-o la o agresiune în contra Serbiei, cu intenția de a putea ea însăși pe urmă, să intre în luptă cu Rusia și cu Franța, în niște împrejurări pe cari le presupune a-i fi favorabile și în condițiuni hotărâte.

Declarația de război austro-sârb

Cu toată declarația de război a Austriei către Serbia. Italia crezută că nu era motiv de a întrerupe eforturile diplomatice cari urmăreau reuniunea unei conferințe la Londra în vederea mediațiunii. (Cartea galbenă no. 84).

Sforțările Franței, Angliei, și Rusiei, redublară, și d. Paléologue informă pe d. Bienvenu-Martin, la 29 Iulie, că guvernul rus ar primi orice procedare pe care Franța și Anglia i-ar propune pentru a salvă pacea.

Dar, în același timp când s'a aflat la 28 Iulie, că a fost declarată starea de asediu în Slavonia, în Croația și la Fiume și că rezerviștii austro-ungari erau mobilizați, știri neliniștitoare fură aduse despre mișcările trupelor în Germania, știri cari arătau că chemările individuale semnalate de mai multe zile, corespundeau unor preparative de campanie caracterizate și unor importante concentrări spre frontierele noastre și cele ale Luxemburgului și Belgiei.

Guvernul belgian, temându-se de o surpriză, luă dispoziții conform cu declarația pe care o făcuse la 28 Iulie ministrului nostru la Bruxelles, afirmând că totul va fi pus în lu-

crare pentru a apăra neutralitatea țării. (Cartea galbenă no. 87.)

Inercarea germană de a atrage Franța într'o acțiune solidară franco-germană la Petersburg, dăduse greș. Această incercare nu izbuti nici în Anglia.

În cele două țări a fost respins sofismul Germaniei care pretindea că de oarece Austro-Ungaria declarase că nu urmărește mărirea teritoriului și că va respecta integritatea Serbiei, Rusia ar fi trebuit să se declare mulțumită și să accepte ca Austria să ia garanții împotriva unor viitoare comploturi.

Diplomații francezi și englezi demonstrau dimpotrivă, că nu Rusia amenință pacea, și că la Viena trebuie să se intervie.

Pericolul venea din refuzul de a se mulțumi cu supunerea aproape totală a Serbiei, din persistența de a considera Serbia ca făcând parte din sfera de influență austriacă în Balcani (Contele Mensdorf către sir Edward Grey. Cartea albastră no. 91), precum și din voința de a nu accepta colaborarea puterilor pentru discuția punctelor de regulat între Austria și Serbia și în sfârșit, dintr'o declarație de războiu tot atât de pripită și radicală, ca și nota de la început a Austriei.

În nota circulară pe care ministrul nostru par interim al afacerilor străine a adresat-o ambasadourilor noștri în străinătate, la 29 Iulie, el adăogă : (Cartea galbenă No. 85).

«Atitudinea la Berlin, ca și la Viena, e mereu nelămurită. În prima Capitală, repetând mereu dorința germană de a salva pacea generală prin o acțiune comună a celor patru puteri, se respinge totuși ideia unei conferințe, fără a sugera însă nici un alt mijloc și refuzând de a interveni în mod pozitiv la Viena. În capitala austriacă s'ar dori să se înșele Petersburgul prin iluziunea unei înțelegeri care ar putea rezultă din conversațiuni directe și se lucrează împotriva Serbiei».

Atitudinea negativă a Germaniei mai fu apoi accentuată prin refuzul Berlinului de a accepta conferința mediatoare a celor patru puteri, la Londra, propusă de sir Edward Grey și refuzul opus de Austro-Ungaria la conversația directă la care Rusia o invitase prietenește. Acest îndoit refuz transmis la Petersburg la 28 Iulie avu ca urmare mobilizarea celor 13 corpuri de armată rusă din ținuturile Odesei, Kiew, Moscovei și Kazan, cari erau destinate să opereze eventual, împotriva Austriei. Aceasta de altfel, împinsese deacum destul de departe pregătirile ei militare împotriva Rusiei și începuse mobilizarea pe frontiera Galiției. Rusia nu făcea decât să ia o măsură de precauțiune strict indispensabilă, și îndreptățită de atitudinea amenințătoare austro-germană.

Ambasadorii Rusiei în diversele Capitale fură de altfel, însărcinați să explice că aceste precauțiuni militare nu erau de loc îndreptate împotriva Germaniei și nu aveau intențiuni agresive nici împotriva Austriei. (Cartea portocalie no. 51.)

O nouă propunere engleză

Propunerile ruse și engleze, întâmpinând la Viena, la Berlin refuzuri sau obiecțiuni, sir Edward Grey rugă, la 29 Iulie, pe ambasadorul german la Londra, prințul Lichnowsky, să ceară guvernului său ca *el însuși să propună o formulă*, astfel ca să facă cu puțință o intervenție amicală a celor patru puteri, Anglia, Franța, Germania și Italia, în conflictul care amenință să cuprindă Rusia și Europa.

El adaogă : „Această formulă pe care ar propune-o Germania, oricare ar fi ea, îndată ce ar îngădui să se păstreze pacea, va fi admisă de către Anglia, Franța și Italia“. Se știe, de altă parte, că Rusia luase de mai înainte acelaș angajament.

Făcând un raport al acestei conversații, sir Grey ma adaoose : „Răspunsul Germaniei la această comunicare, ca și la cea a Rusiei cu privire la mobilizarea a 4 corpuri de armată la granița Austriei, ne va îngădui să ne dăm seama de intențiunile guvernului german“ (Cartea galbenă No. 98).

Atitudinea Germaniei

Sir Edward Grey, comunicând la 29 Iulie d-lui Paul Cambon impresiunile sale, zicându-i că are prea puțină nădejde într'o soluție pacinică, ambasadorul nostru a răspuns că se așteptă ca Germania să ceară Franței să rămână neutră în timp ce va atacă Rusia, dar că Franța nu putea da o astfel de asigurare. Franța eră calmă, dar hotărâtă să ajute Rusia, tot astfel cum și Rusia eră obligată, în cazul când aliata ei ar fi atacată.

Ministrul de externe englez expuse atunci în mod foarte loial, d-lui Cambon, felul cum guvernul său privește situațiunea. Sir Edward Grey anunță d-lui Paul Cambon că are intenția de a spune, chiar în acea zi, ambasadorului german că, n'ar trebui să aibe, din cauza tonului amical al conversațiunilor lor, o falsă siguranță, nici să crează că Marea-Britanie ar stă la o parte, dacă toate sforțările pentru a păstră pacea, sforțări pe cari Londra le face acum împreună cu Berlinul, n'ar da nici un rezultat.

Dar în acelaș timp, el găsește necesar să declare ambasadorului nostru că opinia britanică privește dificultățile acua le dintr'un punct de vedere cu totul altul aceluia adoptat

în timpul crizei marocane. Atunci Franța eră direct amenințată de Germania într'o chestie care făcea obiectul unei convențiuni generale franco-engleze. Acum, diferendul austro-sârb reprezintă o luptă pentru supremația teutonică sau slavă în Balcani și Anglia din totdeauna a vrut să evite de a fi târâtă într'un războiu pe o chestiune balcanică. Totuși, Sir Edward Grey adaogă :

„În cazul când Germania sau însăși Franța ar fi implicată, n'am hotărât încă ce vom face noi. E un caz pe care îl vom examina. Franța ar fi fost atunci târâtă într'o ceartă care nu era a ei, dar în care, din cauza alianței, a onoarei și a intereselor sale, era obligată să se angajeze. Noi eram liberi de orice angajament și liberi să decidem asupra celor ce interesele britanice ne dictau. Socot că era necesar să spun aceasta, de oarece noi luam toate precauțiunile cu privire la flota noastră și fiindcă eram pe punctul de a avertiza pe prințul Lichnowsky de a nu conta că vom sta la parte. Dar, nu ar fi drept să las pe d-l Cambon să presupună că aceasta ar însemna că noi am luat hotărârea despre ceea ce vom face într'o eventualitate care, după cum sper încă, ar putea nici să nu se prezinte.

„D-l Cambon mi-a spus că am expus situația în chip foarte lămurit. Înțelese bine ce am voit să zic, și a spus că, într'o ceartă balcanică și într'o luptă pentru supremația dintre Teutoni și Slavi, noi nu ne am simți chemați să intervenim; dar că, dacă alte chestiuni s'ar ivi și dacă Franța și Germania ar fi implicate în așa fel ca problema să ajungă a unei hegemonii în Europa, noi vom decide atunci pentru ceea ce ar fi necesar pentru noi ca să facem. El părea cu totul pregătit pentru această declarație. (Telegrama lui sir Ed. Grey către sir F. Bertie, din 29 Iulie. Cartea albastră engleză No. 87, Cartea galbenă anexa I),

După cum am spus-o d-lui Paul Cambon, sir Edward Grey a avertizat pe prințul Lichnowsky că Anglia ar putea fi silită, eventual, să intervie, dar că n'ar exista nici un motiv pentru Anglia de a interveni, dacă Germania sau Franța n'ar fi implicată.

Sir Francisc Bertie, ambasadorul Angliei la Paris, avu prilejul să expună punctul de vedere englez președintelui Republicei. El raportează aceasta lui sir Ed. Grey în telegrama următoare :

Paris, 30 Iulie 1914

„Președintele Republicei mă anunță că guvernul rus a fost informat de guvernul german, că Germania va mobiliza, dacă Rusia nu oprește mobilizarea ei. Dar un raport suplimentar

primit din Petersburg declară că comunicatul german fusese modificat și are acuma forma unei cereri de informație despre condițiunile în cari Rusia ar consimți să demobilizeze. Răspunsul dat este că ar consimți la demobilizare cu condiția ca Austria Ungaria să dea asigurări că va respecta suveranitatea Serbiei și dacă va supune unei discuțiuni internaționale, unele cereri formulate în nota Austriei și pe cari Serbia nu le-a acceptat.

„Președintele crede că aceste condițiuni nu vor fi primite de către Austria; el e convins că pacea Europei stă în mâinile Angliei. Dacă guvernul Majestății Sale ar anunța că Anglia ar veni în ajutorul Franței în cazul unui conflict dintre Franța și Germania ce ar rezulta din neînțelegerile actuale dintre Austria și Serbia, războiul nu va fi, căci Germania și-ar schimba numai decât atitudinea.

«I-am explicat cât de greu ar fi pentru guvernul M. Sale să facă o asemenea declarație, dar el mi a zis că menține că aceasta ar fi în interesul păcii. Franța, zicea el, este pacifică. Ea nu dorește războiul și tot ce a făcut până azi a fost ca să se pregătească pentru o mobilizare, spre a nu fi surprinsă nepregătită. Guvernul francez va ține în curent pe guvernul M. Sale, cu tot ce se va face în acest sens. Există știri serioase că trupele germane sunt concentrate în împrejurimile lui Thionville și la Metz, gata de război. Dacă ar fi un război general pe continent, Anglia ar fi târâtă și ea, pentru a ocroti interesele ei vitale. O declarațiune, făcută de pe acuma că intențiunea ei este de a ajuta Franța a cărei dorință este pacea, ar împedea aproape cu siguranță ca Germania să pornească la război». (Cartea albastră engleză no. 99. Cartea galbenă anexa 1).

Sir Edward Grey, de partea sa, afirmă d lui Paul Cambon că guvernul britanic nu dăduse a înțelege guvernului german că Marea Britanie ar rămâne neutră, dar adaogă că, pentru moment nu poate da Franței nici un angajament pozitiv, cu toate că ar fi posibil ca noi complicațiuni să poată justifica intervenția Angliei.

Abia a doua zi, după declarația de război a Germaniei către Rusia, adică la 2 August, și după consiliul de miniștri, Sir Ed. Grey remise d-lui Cambon următoarea notă:

„Sunt autorizat să dau asigurarea că, dacă flota germană ar pătrunde în pasul de Calais sau în marea Nordului pentru a întreprinde ostilități împotriva coastelor sau a vaselor franceze, flota engleză va da toată protecția ce-i va stă în putință.

„Această asigurare, este, firește, supusă aprobării parla-

mentului și nu trebuie considerată ca angajând guvernul M. Sale mai înainte ca o asemenea acțiune s'ar produce din partea flotei germane. (Cartea albastră No. 148, Cartea galbenă anexa I).

În sfârșit, violarea neutralității Luxemburgului, urmată de aceea a neutralității Belgiei și apelul adresat garanției Angliei, au pus în joc onoarea Angliei și determinară trimiterea imediată pe continent a forțelor militare.

Încercările Germaniei de a desface Tripla-Înțelegere

Anexele Cărții galbene ne arată două încercări consecutive ale Germaniei la Londra pentru a separa Anglia de Franța și de Rusia. Dl. de Schoen încercase mai înainte la Paris, prin propunerile sale, în vederea de a deschide sfârșiri de solidaritate între Germania și Franța la Petrograd, de a ne compromite în ochii aliaților noștri. De data aceasta încercările se făceau la Londra. Germania, hotărâtă să facă războiul, a vrut să dizolve Tripla-Înțelegere pentru a distruge izolat cele trei puteri în stare să se opună hegemoniei sale, dar neizbutind să desfacă alianța franco-rusă face propuneri Marelui Britanii încercând a obține neutralitatea ei.

La 29 Iulie Sir E. Goschen, ambasadorul britanic la Berlin, telegafiază lui Sir Edward Grey :

Berlin, 29 Iulie 1914

„Am fost rugat să vizitez pe Cancelar în astă seară. Excelența Sa se întoarce tocmai din Postdam.

«El îmi spuse că dacă Rusia ar ataca Austria, o conflagrație ar putea fi inevitabilă, date fiind obligațiunile cari impun Germaniei alianța ei cu Austria.

Zicând aceste, el continuă conversația făcând mereu oferte ademenitoare pentru a-și asigura neutralitatea britanică. Îmi spuse că, după concepția sa despre principiul esențial al politicii britanice, Marea-Britanie n'ar consimți nici odată să se fie la o parte și să privească nepăsătoare la zdrobirea Franței într'un eventual conflict. Scopul Germaniei nu este însă acesta. Dacă neutralitatea Marelui-Britanii ar fi asigurată, guvernul ar primi toate asigurările că guvernul imperial nu urmărește nici o cucerire teritorială în paguba Franței, presupunând că războiul ar izbucni și că ar eși învingătoare Germania.

«Am pus Excelenței Sale o întrebare în privința coloniilor franceze. El îmi răspunse că nu poate lua un angajament la fel cu privire la aceasta.

«In ce privește Olanda, Excelența Sa mi-a zis că, atâta timp cât adversarii Germaniei vor respecta integralitatea acestei țări, Germania va asigura pe guvernul britanic că face și ea la fel.

«Operațiunile pe cari Germania, s'ar putea găsi în necesitate să le întreprindă în Belgia, depind de ceea ce va face Franța; după războiu, integralitatea Belgiei va fi respectată, dacă această țară nu va lua o atitudine împotriva Germaniei.

«Terminând, Excelența Sa mi-a declarat că, din ziua de când a ajuns Cancelar, scopul a fost, după cum știți, să ajungă la o înțelegere cu Anglia; el speră că aceste asigurări ar putea deveni o bază a înțelegerii pe care o dorește atât de mult. Gândul lui eră mereu o înțelegere generală de neutralitate între Germania și Anglia; și, cu toate că eră încă prea devreme pentru a discuta amănuntele, asigurarea neutralității britanice în conflictul pe care l'ar putea naște criza actuală, i-ar permite să întrevadă realizarea dorinței lui.

«Excelența Sa, cerându-mi părerea mea despre chipul cum veți privi d-v. cererea sa, îi răspunsei că, după părerea mea, sunt puține probabilități ca, în împrejurările de azi, Dv. să fiți dispus să vă angajați într'un fel oarecare și că veți dori să păstrați întreaga libertate de acțiune». (Cartea albastră No. 85, Cartea galbenă, anexa I).

Răspunsul lui sir / Ed. Grey fu așa fel, că nu putea lăsa nicio iluzie cancelarului german asupra impresiei pe care propunerea lui o produse la Londra. Iată termenii telegrammei pe care secretarul general de stat, englez, o trimise la 30 Iulie lui Sir E. Goschen la Berlin.

«Din punct de vedere material, o astfel de propunere e inacceptabilă, căci Franța, chiar dacă nu i s'ar lua nimic din teritoriul ei în Europa, ar putea încă fi zdrobită, în cât să piardă pozițiunea ei de mare putere și să devie subordonată politicei germane. În general, lăsând toate aceste la o parte, ar fi pentru noi o rușine dacă am încheia acest târg cu Germania, pe socoteala Franței, o rușine pe care bunul renume al țării noastre n'ar putea-o spăla niciodată.

«Cancelarul ne mai cere apoi să stăm la tocmeală și în ce privesc angajamentele sau interesele pe cari le-am putea avea în neutralitatea, Belgiei. Nu putem primi, nici târgul acesta.

«Aceste zise, nu e de nevoie de a se cercetă dacă perspectiva unei convenții generale de neutralitate în viitor între Anglia și Germania ar oferi avantaje pozitive suficiente pentru a ne despăgubi că ne-am legat azi de mâini. Noi trebuie să păstrăm întreaga noastră libertate de a putea lucra așa

cum ni se va părea împrejurările în cazul unei desfășurări defavorabile și regretabile a crizei actuale, așa cum o prevede cancelarul». (Cartea albastră 101. Cartea galbenă, anexa II).

Germania, respinsă în această direcție, recurge la altă manevră. Sub pretextul unei neînțelegeri, ea încearcă să obțină prin Anglia neutralitatea Franței. La Berlin nu se renunțase la speranța de a avea întâiu în față Rusia singură, sau Franța și Rusia izolate de Anglia.

Aceste purparleuri prințul Lichnowsky le anunță într'o dare de seamă a unei așa zise conversații telefonice.

La 31 Iulie prințul Lichnowsky telegrafiază d-lui de Bethmann Holweg la Berlin, că Sir Edward Grey l'a chemat la telefon pentru a'l întreba dacă poate să declare că Germania nu va ataca Franța, dacă aceasta ar rămâne neutră într'un războiu germano-rus. Prințul adăogă că a crezut că poate asumă răspunderea unei astfel de declarații. (Cartea galbenă, anexa I bis).

În aceeași zi, cancelarul german însărcină pe prințul Lichnowsky să facă următoarea declarație la Foreign-Office :

«Germania e gata să primească propunerile engleze dacă Anglia garantează, cu forțele sale militare și navale, neutralitatea franceză în conflictul ruso-german. Mobilizarea germană s'a făcut azi ca răspuns la provocările rusești și înaintea sosirii propunerilor engleze. În consecință, concentrarea noastră la hotarele Franței nu poate fi modificată. Garantăm de altfel că până Luni 3 August orele șapte seara, nu vom trece granița franceză, dacă primim până atunci asentimentul Angliei.»

În sfârșit Wilhelm II interveni el însuși la 1 August cu o telegramă la regele Angliei confirmând în grabă acceptarea cancelarului. Iată telegrama :

„Am primit comunicarea guvernului vostru, care-mi oferă neutralitatea Franței sub garanția Marelui Britanii. De această ofertă era legată chestia de a se ști dacă, sub această condiție, Germania nu va ataca Franța. Din motive tehnice, mobilizarea mea, care s'a ordonat azi pe ambele fronturi, răsărit și apus, trebuie să se efectueze după pregătirile începute.

«Contraordine nu se pot da și telegrama voastră a venit, din nenorocire, prea târziu. Dar dacă Franța oferă neutralitatea sa, care va fi garantată de armata și flota engleză, nu voi ataca Franța și voi întrebuința trupele mele aiurea. Doresc ca Franța să nu manifesteze nici o nervositate. Trupele de pe frontiera mea sunt oprite în acest moment, prin

ordine telegrafice și telefonice, în drumul lor de înaintare dincolo de frontiera franceză.

„WILHELM“

Răspunsul nu întârzia. Regele George telegrafia :

«Răspunzând telegramei voastre pe care am primit-o acum, cred că suntem în fața unei neînțelegeri, produsă în urma unei sugerări făcută în cursul unei conversațiuni amicale între prințul Lichnowsky și sir Edward Grey, când discutau cum s'ar putea amâna un conflict armat între Germania și Franța până ce s'ar găsi un mijloc de înțelegere între Austro-Ungaria și Rusia. Sir Edward Grey va întâlni mâine dimineață pe prințul Lichnowsky pentru a stabili că a fost în adevăr o neînțelegere din partea acestui din urmă.

„GEORGES“

A fost în adevăr o neînțelegere sau pur și simplu o nouă încercare de a băga zizanie între Franța și Anglia? Precis nu-o știe nimeni. Oricum ar fi, Germania a rămas pe jos, și cancelariatul se mărgeni să publice în *Gazeta Germaniei de Nord* următoarea explicație telegrafiată de prințul «Lichnowsky :

«Sugerările lui sir Edward Grey, bazate pe dorința din partea Angliei, de a păstra neutralitatea, au fost făcute fără o prealabilă înțelegere cu Franța și, de atunci, au fost părăsite ca neavenite». (Cartea galbenă, anexa II).

Di de Bethman Hollweg nu se descurajează totuși. El insistă din nou pe lângă sir E. Goschen să formuleze condițiunile pe cari le-ar pune Anglia pentru neutralitatea ei. Cancelarul german sugerează chiar că Germania, ar putea garanta integritatea Franței și a coloniilor sale. Sir E. Goschen răspunde că e silit să refuze *definitiv* orice promisiune de neutralitate și că repetă că Anglia vrea să-și păstreze mâna liberă. (Sir E. Goschen către sir Ed. Grey, 1 August. Cartea albastră no. 123, Cartea galbenă anexa II).

Germania perseverează până în ultimul moment în sfortările sale de a înșelă guvernul englez și după ce trupele germane pătrunseră în Belgia, prințul Lichnowsky fu însărcinat să expună lui sir Edward Grey că dacă Germania a fost silită de necesitate de a nu ține socoteală de neutralitatea Belgiei, ea se obligă să nu anexeze sub nici un motiv vr'o parte oarecare din teritoriul belgian. Aceste promisiuni nu putură opri Marea Britanie de a face ceea ce îi impuneau onoarea și respectul semnăturii sale.

CONFLICTUL GERMANO-RUS

ȘI

RAZBOIUL EUROPEAN

Mobilizarea generală, decretată în Austro-Ungaria la 31 Iulie dimineța și pregătirile militare din ce în ce mai active ale Germaniei siliră pe Rusia să procedeze la rândul ei la o mobilizare generală. Dar guvernul rus dădu în acelaș timp garanții că această măsură de precauțiune, indispensabilă siguranței ei nu însemnă de loc războiul și nu va fi urmată de măsuri de agresiune, atâta timp cât conversațiuni vor rămâne angajate. Orizontul diplomatic părea deci că se luminează.

Germania, care se interpusese atunci între puteri și Austro-Ungari, se făcea că ia parte la sforțările acestor puteri cerând totodată condițiunile la Petersburg și la Viena. Dar cum d-l Sazonow răspunse imediat oferind o formulă de împăcare, d-l de Iagow o refuză îndată, ca inacceptabilă pentru Austria, fără a'și lua măcar osteneala să întrebe pe aliata sa care, după cum vom vedea mai departe, se arătase, din potrivă, dispusă s'o primească. Secretarul de Stat german se abținu de-asemena să dea puterilor Triplei-Înțelegeri răspunsul, așa zis cerut, de dânsul la Viena.

Acesta e unul din momentele în care se pot mai bine constata reaua credință și hotărârea la războiul a Germaniei.

În timpul acesta Rusia se arăta dispusă să înceteze pregătirile militare, „dacă Germania va recunoaște că chestiunea austro-sârbă căpătase caracterul unui conflict european și dacă Austria se declară gata să suprimă din ultimatul ei punctele referitoare la atingerea drepturilor suverane ale Serbiei». La această invitație directă, Austro-Ungaria care, după cât se părea, începuse în sfârșit să-și dea seama că umilirea

Rusiei și dominațiunea Germaniei n'ar putea avea loc fără să atragă un război general, răspunse că ea ar fi gata să discute cu guvernul rus *însuși fondul notei sârbe*, ceea ce făcea cu puțință o regulare diplomatică a conflictului european, chiar în acea perioadă critică.

Chestiunea austro-sârbă părea deci că se poate încă aranja, dar Germania interveni îndată stărnind în grabă și cu brutalitate, un conflict direct cu Rusia. (Cartea portocalie No. 70).

Cearta austro-sârbă, date fiind dispozițiile Serbiei și ale puterilor, n'ar fi putut deslănțui războiul european dacă Austria nu s'ar fi arătat intransigentă și dacă, mai apoi, când această intransigență începu să se moaie, Germania nu ar fi lansat, ea însăși, un ultimatum inacceptabil Rusiei. Astfel, Germania trecu pe primul plan, în timp ce până atunci, se ținuse ascunsă după Austria, și ațâțând'o în loc s'o rețină. (Cartea galbenă no. 104 și următoarele)

Schimb de telegrame între Wilhelm II și Țar

Împăratul Rusiei încercă personal o sforțare pacifică pe lângă împăratul Germaniei, printr'o corespondență telegrafică schimbată între cei doi suverani, în urma unei telegrame a lui Wilhelm al II-lea.

Telegramele schimbate între Wilhelm al II-lea și Țar, publicate în însăși Cartea albă germană, fiind împărțite în două serii care îngreuiază înțelegerea importanței lor, capătă adevăratul lor înțeles, îndată ce sunt reasezate în ordinea lor firească.

Departate de a fi împotriva Rusiei, aceste telegrame dovedesc voința de pace a Țarului Nicolae al II-lea și violența și fățarnica hotărâre a împăratului Wilhelm. (Cartea galbenă anexa V.)

La 28 Iulie, la ora 10 și 45 seara, împăratul Wilhelm, s'a adresat cel dintâi țarului pentru a-l pipăi. Apelă la vechea lor prietenie și, căutând să-l facă răspunzător pentru un conflict posibil, vorbea de neliniștea sa cu privire la impresia provocată în Rusia de atitudinea Austriei față cu Serbia și prefăcându-se mișcat de solidaritatea monarhică și de teama de atentate.

„Și tu, tot așa ca și mine, zice Wilhelm al II-lea, avem împreună cu toți suveranii, un interes comun de a stărua ca, acei cari sunt moralmente responsabili de acel teribil omor (atentatul din Sarajevo) să primească pedeapsa pe care o merită, și încheiă : «Sper mult că mă vei ajuta în sforțările

mele cari urmăresc să înlătore toate piedicele ce s'ar putea încă ivi.“

Țarul răspunde a doua zi, la 29, cu o complectă sinceritate, că împărtășește indignarea, care e imensă în Rusia, indignare provocată de războiul rușinos declarat unei națiuni slave». El prevede că, dacă nu s'a schimbat nimic în intențiile agresive anunțate, va fi silit, sub presiunea opiniei publice, să ia măsuri cari vor duce fatalmente la război.

În numele vechei prietenii, Țarul rugă pe împărat să facă tot ce-i va stă cu putință spre a împiedică pe aliata lui de a merge prea departe. Această telegramă a fost concepută într'un sentiment de admirabilă claritate și sinceritate.

În aceeași zi, Wilhelm al II-lea care, după cum o arată Cartea galbenă no. 105, dădu consimțământul său mobilizării pe care, ziarele oficioase germane, imprudente, o anunțară cu 24 de ore înainte, răspunde țarului. El îi atrase atenția că, mobilizând împotriva Austro-Ungariei, Rusia ar îngreui, dacă nu chiar ar face imposibilă misiunea de mediațiune pe care, pretindea el inspirându-se din termenii telegrammei împăratului Rusiei, «o primise în urma stăruitoare rugăminți a Țarului». Wilhelm desvălui adâncul gândului său, adăogând că Țarul va avea de acum înainte să suporte responsabilitatea războiului.

A doua zi, la 30 Iulie, Țarul stăruie din nou asupra faptului că măsurile militare la care făcea aluzie Wilhelm al II-lea fuseseră luate cu titlu de simplă apărare împotriva pregătirilor Austriei și 'și exprimă speranța arzătoare, că ele nu vor înrâuri cu nimic rolul de mijlocire al împăratului Germaniei.

La 30 Iulie, cum negocierile păreau că mai pot încă izbuti, în momentul chiar când Germania lua măsurile zise „stare de amenințare de războiu“, (Kriegsgefahrzustand) Țarul adreaă lui Wilhelm o nouă telegramă.

Declarând că nu poate suspenda pregătirile militare necesitate de mobilizarea Austriei, împăratul Nicolae afirmă că nu vrea războiu și adăogă: „Cât timp vor dură convorbirile cu Austria cu privire la Serbia, trupele mele nu vor începe nici un act de provocare. Îți dau cuvântul meu de onoare“.

Ca și cum ar fi vrut să evite de a lua, față de acest angajament, unul analog, Wilhelm nu răspunde la această telegramă atât de lămurită a Țarului, care nu îngăduia nici o îndoială asupra voinței pacifice a împăratului Rusiei, și se mulțumi să răspundă la telegrama precedentă. După o frază ipocrită a Cărței albe, «cele două telegrame se încrucșară“. Aceasta

n'ar fi trebuit să împiedice pe Wilhelm al II-lea să ție seamă de cuvântul de onoare dat în chip solemn de către Țar.

Telegramele împăratului Germaniei ne arată toate eforturile sale pentru a căuta să stabilească că din cauza măsurilor militare ale Rusiei a fost silit să se pregătească la rândul lui și că nu el va avea să suporte «răspunderea groasnicului desastru care amenință lumea civilizată».

Guvernul din Berlin însărcină, la rândul lui, pe ambasadorul său la Petersburg să anunțe în acelaș timp că, față de mobilizarea rusă, Germania va decreta mobilizarea generală pentrucă, înseamnă război dacă, *până în 12 ore*, Rusia nu va suspenda mobilizarea ei, nu numai la frontiera germană dar și pe cele austro-ungare.

Țarul adresează o nouă telegramă lui Wilhelm, în aceiași termeni și cu aceleași sentimente moderate.

În timp ce împăratul Germaniei voia să răspundă prin o declarație de războiu mobilizării Rusiei, Țarul îi scrisese :

«Înțeleg ca tu să fii obligat să mobilizezi, dar aș vrea să am dela tine aceleași garanții pe cari ți le-am dat și eu, și anume că aceste măsuri nu însemnă războiu și că vom continua negocierile noastre».

Drept orice răspuns Wilhelm al II-lea parafrază termenii ultimatului inacceptibil (și de altfel în contradicere absolută cu declarația d lui de Jagow făcută d-lui Jules Cambon că Germania nu va considera o mobilizare rusă la frontierele austro-ungare, ca o amenințare îndreptată în contra ei) pe care ambasadorul său îl înmânase d lui Sazonov și în care cerea o făgăduială imediată de demobilizare, înainte 1 August la amiazi.

În modul acesta reese limpede : de partea Rusiei spiritul de împăciuire și dorul de pace, iar din partea Germaniei intransigența și voința de războiu.

Germania declară războiu Rusiei

Conversațiunea fusese ruptă și Rusia, nesatisfăcând somatiunile Germaniei,—ceea ce, de altfel n'o putea face fără a înceta să rămână o mare putere,—contele Pourtalès înmână d-lui Sazonov declarația de războiu a Germaniei, Sâmbătă 1 August, ora 7 și 10 m. seara. (Cartea galbenă no. 133).

Germania și Austria, în tot timpul crizei, uniră eforturile pentru a face să se creadă la Londra că răspunderea războiului cade asupra Rusiei. Cele două guverne aliate sperau să impresioneze opinia și cabinetul britanic, cu scopul de a face pe Anglia să rămână neutră. Dl Sazonov, în chiar ziua

declarării războiului, a protestat împotriva acestei manopere și a adresat reprezentanților împăratului Rusiei în străinătate următoarea telegramă :

„E foarte vădit că Germania se silește de pe acuma să arunce asupra noastră responsabilitatea rupturii. Mobilizarea noastră a fost provocată de enorma responsabilitate care ne-am fi asumat, dacă nu am fi luat toate măsurile de precauțiune în momentul când Austria, mărginindu-se la conversațiuni de un caracter târâgănit, bombarda Belgradul și procedă la o mobilizare generală.

„Majestatea sa împăratul se angajase față de împăratul Germaniei prin cuvântul lui, de a nu întreprinde nici un act agresiv cât timp vor ține convorbirile cu Austria. După o astfel de garanție și după toate dovezile de dragoste a Rusiei pentru pace, Germania nu putea și nu avea dreptul să se îndoiască de declarația noastră că vom primi bucuros orice rezolvire pașnică, compatibilă cu demnitatea independenței Serbiei. O altă eșire, pe lângă că ar fi fost cu desăvârșire incompatibil cu propria noastră demnitate, ar fi zguduit cu siguranță echilibrul european, asigurând hegemonia Germaniei. Acest caracter european, sau mondial al conflictului, este cu mult mai important de cât pretextul care l-a creiat. Prin hotărârea ei de a ne declară războiu într'un moment când se urmau încă conversațiuni între puteri, Germania și-a asumat o grea răspundere.“ (Cartea portocalie No. 78).

Germania declară războiu Franței

În timp ce pe zidurile Berlinului erau lipite ordinele de mobilizare generală, d-l de Schoen se prezentă la Quai d'Orsay pentru a cere răspunsul la întrebarea pe care o puse în ajun, adică la 31 Iulie, d-lui Viviani cu privire la atitudinea Franței în caz de conflict austro-rus.

Dl de Schoen, care la primă vizită luase o atitudine de ruptură a relațiilor, fără să fi fost un conflict direct și se grăbise a cere ca să se ia „dispozițiuni pentru propria lui persoană ; nu mai făcū aluzie la plecarea sa imediată și vorbi de «raze de speranțe» pentru o împăcare. (Cartea galbenă No. 177).

Când președintele consiliului îl puse în curent cu negocierile urmate între Austria și Rusia, când i exprimă speranța unui acord și-i arată surpriza sa cu privire la atitudinea intransigentă pe care o luase deodată Germania, ambasadorul german pretinse că e fără instrucțiuni din partea

guvernului său. Poate că mai întrezărea încă în acel moment posibilitatea de a despărți Franța de Rusia și de a zdrobi mai întâi pe aceasta, câștigând timp la Paris pentru a favoriza posibilitatea unei ezitări a Franței; dar aceste calcule perfide n'aveau nici o șansă de succes. Germania își da seama și, hotărâtă s'o apuce înainte, porunci trupelor să treacă frontiera marelui ducat de Luxemburg, ceea ce se făcu în dimineața zilei de 2 August.

Ambasadorul german fusese, dealtfel, însărcinat să comunice la Paris că această intrare în Luxemburg nu constituia un act de ostilitate ci numai „o măsură preventivă luată pentru a proteja căile ferate din Luxemburg cari sunt sub administrația germană». (Cartea galbenă No. 134). În aceeași zi, fără să fi fost ruptura diplomatică, nici declarație de războiu, trupele germane violau teritoriul francez în trei puncte: între Delle și Belfort, în fața lui Cirey sur-Vezouse și lângă Longwy, (Cartea galbenă No. 138) iar o patrulă germană ucise un soldat francez la Jonchery. Guvernul adresă, cu privire la aceasta, o notă de protestare d-lui de Schoen și însărcină pe d-l Jules Cambon s'o remită la Berlin.

Abia Luni, 3 August ora 6.45 seara veni d-l de Schoen și remise declarația de războiu a Germaniei către Franța. Iată textul acestei declarații:

„Domnule Președinte,

„Autoritățile administrative și militare germane au constatat un anumit număr de acte de ostilitate caracterizată, săvârșite pe teritoriul german de către aviatorii militari francezi. Mulți din ei au violat neutralitatea Belgiei, sburând deasupra teritoriului acesteia, unul din aviatori a încercat să distrugă construcțiunile de lângă Wesel, alții au fost zăriți pe regiunea Eiffel, un altul a aruncat bombe pe calea ferată dela Karlsruhe și Nurenberg.

„Sunt însărcinat, și am onoarea să înștiințez pe Excelența Voastră că autoritățile germane vor opri vasele de comerț franceze în porturile germane, dar că le va da drumul, dacă până în 48 de ore, reciprocitatea complectă va fi asigurată.

„Misiunea mea diplomatică luând sfârșit, nu'mi rămâne decât să rog pe Excelența Voastră de a binevoi să'mi înapoieze pașapoartele și de a lua măsuri pe cari le va crede de trebuință pentru a asigura întoarcerea mea în Germania cu personalul ambasadei precum și cu personalul legățiunii Bavariei și al consulatului Germaniei la Paris.

„Binevoîți a primi, d-le Președinte, expresiunea înaltei mele considerațiuni.

„Semnat: Schoen“
(Cartea galbenă No. 151)

Franța notifică puterilor starea de războiu cu Germania, prin această notă :

„Guvernul imperial german, după ce a lăsat armata ei să treacă granița și să comită pe teritoriul francez acte de omor și jaf, după ce a violat neutralitatea marelui ducat de Luxemburg, în disprețul stipulațiunilor convențiunei dela Londra din 11 Mai 1867 și a convenției a V-a dela Haga din 18 Octombrie 1907, asupra drepturilor și datorilor puterilor și persoanelor în cas de războiu pe uscat (art. I și II), convențiuni semnate de el; după ce a adresat un ultimatum guvernului regal din Belgia, pentru a cere trecerea forțelor germane pe teritoriul Belgiei, violând tratatele din 19 Aprilie 1839, de-asemena semnate de el și mai sus pomenita convenție dela Hagă, a declarat războiu Franței la 3 August 1914, ora 18.45 seara.

Guvernul Republicei se vede, în aceste condiții, silit la rândul său, să recurgă la ajutorul armelor. Așa fiind, el are onoarea de a face cunoscut prin aceasta, guvernului din . . . că starea de războiu există între Franța și Germania, cu încetare dela 3 August 1914, ora 18.45 seara.

„Guvernul Republicei protestează pe lângă toate națiunile civilizate și în special pe lângă guvernele semnate a convențiilor și tratatelor amintite, în contra violărei de către imperiul german a angajamentelor internaționale; face toate rezervele în privința represaliilor pe care s'ar vedea poate silit să le exercite împotriva unui dușman căruia îi pasă atât de puțin de cuvântul dat.

„Guvernul Republicei care înțelege să păzească principiile dreptului ginților, se va conforma, în timpul ostilităților și sub rezerva de reciprocitate, dispozițiunilor convențiilor internaționale semnate de Franța, cu privire la dreptul de războiu pe uscat și pe mare.

«Notificarea de față, făcută în conformitate cu articolul II al celei de a treia convenții dela Haga, din 18 Octombrie 1907, relativ la deschiderea ostilităților e remisă la . . .

«Paris, 4 August 1914, ora 14». (Cartea galbenă No. 157).

Neutralitatea Italiei

Atitudinea pe care d-l Salandra o lăsa să se înțeleagă de la începutul conflictului, se precisă în momentul când acest

conflict ajunse definitiv. Ambasadorul nostru la Roma o expuse în următoarea telegramă adresată d-lui Viviani, președintele consiliului și ministru de externe :

Romu, 1 August 1914

„Am fost azi dimineață la ora 8 și jum. la marchizul de San Giuliano pentru a afla dela el, în chip precis, care va fi atitudinea Italiei în fața actelor de provocare ale Germaniei și ce urmări ar putea să aibă aceste acte.

«Ministrul de externe mi-a răspuns că primise aseară vizita ambasadorului german. D-l de Flotow l-ar fi informat că, conform unui demers pe lângă guvernul rus, în vederea suspendării mobilizării sale și a unui demers pe lângă guvernul francez pentru a ști ce ar avea de gând să facă, Germania dăduse Franței un termen de 18 ore și Rusiei unul de 12 ore pentru a răspunde.

«D-l de Flotow a întrebat, în urma acestei comunicări, cari erau intențiunile guvernului italian.

«Marchizul de San Giuliano a răspuns că războiul întreprins de Austria, având un caracter agresiv, ce nu cadrează cu caracterul pur defensiv al Triplei-Alianțe, Italia nu ar putea participa la războiu“. (Cartea galbenă No. 124).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Neutralitatea Belgiei

La 31 Iulie, d-l Klobukowski aflând că Germania decretase starea de amenințare de războiu asigură în mod spontan pe guvernul belg că Franța nu va violă, cea dintâi, teritoriul Belgiei.

La aceeași dată Anglia întreabă Franța și Germania care va fi atitudinea lor. Răspunsul oficial francez fii conform cu declarația d lui Klobukowski la Bruxelles. Germania însă răspunde că nu poate lua nici un angajament.

Se cunoaște ce a urmat; cererea Germaniei făcută Belgiei de a acorda libere trecere pe teritoriul ei, sub pretext că Franța se pregătește s'o violeze, ultimatul, declarația de războiu și, în sfârșit, la 3 August, ora 1, intrarea Germanilor în Belgia, la Semerich, în regiunea Verviers.

În aceeași zi guvernul francez oferă sprijinul a 5 corpuri de armată guvernului belg care îi mulțumește. (Cartea albastră engleză n. 51).

Guvernul Belgiei nu apelă de cât la 4 August la garanția Franței, a Angliei și a Rusiei. Dl Klobukowski telegrafia la acea dată d-lui Viviani.

«Şeful de cabinet al ministrului de externe îmi remite o scrisoare prin care guvernul regelui declară că e ferm hotărât să reziste prin toate mijloacele de care dispune, agresiunii Germaniei. Belgia face apel la Anglia, Franța și Rusia pentru a coopera, ca garante, la apărarea teritoriului ei. Va fi o acțiune comună cu scopul de a rezista măsurilor de forță întrebunțate de Germania împotriva Belgiei, și în acelaș timp se va garanta păstrarea independenței și a integrității Belgiei în viitor.

«Belgia e fericită să poată declara că va asigura apărarea pozițiilor întărite». (Cartea galbenă no. 152).

Regele Albert, tot la 4 August, se adresa regelui Angliei, cerând intervenția diplomatică a Marei Britanii pentru a salva integritatea Belgiei. Sir Edward Grey însărcină pe sir F. Villiers, ministru Britanic la Bruxelles, să informeze pe guvernul belg că Marea Britanie se aștepta ca Belgia să reziste prin toate mijloacele și adaugă „că guvernul Majestății Sale o va ajuta să reziste, că în cazul acesta guvernul M. S. e gata să se unească cu Rusia și cu Franța pentru a oferi imediat guvernului belg o acțiune comună pentru a rezista forței germane și o garanție pentru păstrarea integrității și independenței sale în viitor. (Cartea albastră 155. Cartea galbenă anexa III).

Germania foarte îngrijată de atitudinea Angliei, făcu o ultimă sforțare pentru a și asigura neutralitatea Angliei, dând la Londra asigurarea că nu va anexa sub nici un pretext nici o parte din teritoriul Belgiei și dl de Bethman-Hollweg însărcinează pe prințul Lichnowsky să desvolte această teză lui sir Edward Grey în termenii aceștia :

„Sinceritatea acestei declarațiuni e dovedită de angajamentul nostru solem cu privire la Olanda, de a respecta cu strictețe neutralitatea ei. *E învederat că nu am putea anexa cu folos din teritoriul Belgiei fără a ne mări în acelaș timp în detrimentul Olandei.* Faceți-l pe sir Edward Grey să înțeleagă bine că armata germană nu se poate expune la un atac francez prin Belgia, atac care a fost pregătit după informațiuni absolut sigure. Germania este deci obligată să nu ție seama de neutralitatea Belgiei ; pentru ea e o chestie de viață, sau de moarte s'o ia înaintea armatei franceze». (Cartea albastră no. 157. Cartea galbenă anexa n. III).

Astfel Germania, în momentul chiar când își nesocotea cu hotărâre semnătura pusă în josul unui tratat ce garantă neutralitatea Belgiei, avea îndrăsneala să ia înaintea Angliei angajamente solemne de a respecta cu strictețe neutralitatea olandeză ; ea adăoga chiar că nu ar putea anexa cu folos

din teritoriul Belgiei, fără a anexa în acelaș timp și din teritoriul Olandei. E aici o fază de temut și un avertisment că guvernul Olandei trebuie să se gândească profund la ce are de făcut.

Primul ministru englez, d. Asquith, a relevat imediat în fața parlamentului britanic inconștiența nepomenită a Germaniei și puțina valoare a angajamentelor pe cari se oferă a le lua în momentul chiar când își călcă cuvântul, în ce privește Belgia.

Anglia remise un ultimatum la Berlin, la 4 August și ambasadorul britanic făcu un demers într'o emoționată intrevedere cu cancelarul german, despre care a raportat guvernului său în acești termeni :

«Am găsit pe cancelar foarte agitat. Excelența Sa a început imediat să'mi țină un discurs care a durat vre-o 20 de minute.

«El a spus că măsura luată de guvernul M. Sale britanice era grozavă din cale afară ; pentru *un cuvânt*, pentru cuvântul „neutralitate“, un cuvânt de care, în timp de războiu, de multe ori nu s'a ținut nici o seamă, pentru un *petec de hârtie*, Marea-Britanie să facă războiu unei națiuni înrudite care nu doreă altceva decât să-i rămână prietenă ! Toate efortările ei în acest sens, continuă cancelarul, au rămas inutile prin această grozavă măsură ; politica la care, după cum o știam, se devotase de când a venit la putere, se prăbușise ca o clădire de cărți de joc. Striga mereu că cece faceam noi e de neînțeles : e ca și cum ai lovi dela spate un om în momentul când își apără viața împotriva a doi agresori. El ține Anglia de responsabilă pentru toate grozăviile ce se vor putea produce.

Am protestat cu tărie împotriva acestei declarațiuni și am zis că, precum el însuși, dimpreună cu Herr von Jagow dorea să mă convingă că, pentru motive strategice, pentru Germania era o chestiune de viață și de moarte să violeze neutralitatea Belgiei, tot așa doresc și eu să-l fac a înțelege că era, ca să zic așa, o chestie de viață și de moarte pentru onoarea Mării-Britanii ca să-și țină angajamentul solemn pe care l'a luat de a face, în caz de atac, tot ce-i va stă în putință pentru a apăra neutralitatea Belgiei. E foarte necesar, adăogai eu, ca să se țină acest pact solemn, căci altfel, ce încredere ar mai putea avea cineva în angajamentele luate de Marea-Britanie ? Cancelarul a răspuns : „Dar cu ce preț ar fi fost ținut acest pact ? Gânditu-s'a la aceasta guvernul Britanic ?“ Am căutat să arăt Excelenței Sale cu toată claritatea care mi-a fost cu putință

că, teama de consecințe nu ar putea de loc să fie o scuză pentru ruptura unor angajamente solemne; dar Excelența Sa era în o așa stare de excitare, era atât zdrobit de vestea acțiunii noastre și atât de puțin dispus de a fi om cu judecată, încât m'am ferit să mai torn ulei pe foc, aducând mai departe argumente. (Cartea albastră engleză no. 160 anexa Cartea galbenă).

Din ziua de 4 August, ora 11 seara, starea de războiu exista între Marea-Britanie și Germania. Austria nu a declarat război Rusiei decât la 6 August. Iar contele Szecezen nu ceru pașapoartele sale la Paris, decât la 12 August.

După luarea Liège-ului, Germania trimise, la 9 August, Belgiei, noi propuneri. Ministrul Statelor-Unite la Bruxelles refuzând să le transmită guvernului belg, s'a însărcinat cu aceasta ministrul de externe olandez.

Germania rugă pe regele Albert să cruțe Belgia de ororile ulterioare ale războiului. Ea declară că e gata pentru orice înțelegere. Ea mai afirmă că nu are intenția de a'și însuși teritoriul belg și că o va evacua îndată ce starea de războiu i-o va permite.

Ministrul de externe al Belgiei adresează băronului Fallon, ministrul regelui la Haga, următoarea telegramă prin care expune motivele refuzului guvernului regelui Albert.

Bruxelles, 12 August 1914

Vă rog de a remite această telegramă ministerului afacerilor externe. „Propunerea pe care ne-o face guvernul german reproduce propunerea care a fost formulată în ultimatul dela 2 August. Credincioasă datoriiilor sale internaționale, Belgia nu poate decât să repete răspunsul ei la acel ultimatum cu atât mai mult, cu cât în ziua de 3 August, neutralitatea ei a fost violată, un războiu dureros a fost purtat pe teritoriul ei și că garanții neutralității ei au răspuns imediat și în mod loial la chemarea ei. „(Cartea cenușie No. 60 și 71. Cartea galbenă anexa IV)“.

Declarația Triplei-Înțelegeri

Cel din urmă capitol al Cărții galbene nu conține de cât un singur document, dar care este totodată conclusia și moralitatea documentelor precedente. E declarația solemnă făcută de Anglia, Rusia, și de Franța de a nu semnă pacea de cât în comun.

Iată acest text:

Paris, 4 Septembrie 1914

Declarația de mai jos a fost semnată azi dimineață la Foreign-Office, din Londra :

«Mai jos iscăliții, deplin autorizați de guvernele lor respective, fac declarația următoare :

„Guvernele britanic, francez și rus se angajează reciproc să nu încheie pacea separat, în cursul acestui războiu.

„Cele trei guverne convin că atunci, când va fi să se discute pacea, nici una din puterile aliate nu va putea pune condițiuni de pace fără acordul prealabil al fiecăruia din ceilalți aliați.

Semnat: „Paul Cambon
 ” „Contele Benckendorff
 ” „Edward Grey

În aceeași zi chiar, această declarație a fost publicată, dovedind spiritul de unire și de solidaritate cu care puterile aliate erau hotărâte să ducă mai departe războiul care le-a fost impus.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

